DISS. B 1012

A Szegedi József Attila Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Karának
Magyar Nyelvtudományi Intézete

Nagy Endre:

Fajsz földrajzi nevei

Doktori disszertáció

Szeged, 1974

Szegedi Tudományegyetem Központi Könyvtára
SZEGED

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés.....1 - 12.o.
1.A gyüjtőmunka céljáról és néhány kérdéséről....1 - 4. "
2.Fajsz földrajzi helyének, természeti adottságainak és településtörténetének rövid ismertetése 5 - 11. "
3.A földrajzi névanyagról.....11 - 12. "
II. Adattár.....13 - 78. "
1.Fajsz belterületének földrajzi nevei.....13 - 28. "
2.Fajsz határának földrajzi nevei.....29 - 78. "
3.Fajsz földrajzi neveinek történelmi sajátosságai.....79 - 8o. "
III.A névanyag csoportositása a név keletkezése, a névadás inditéka szerint.....8o - 89. "
1.Természeti nevek.....8o - 83. "
a Viznevek.....8o - 81. "
b Földnevek..... 81. "
c Felszinnevek.....81. - 82. "
2.Talajnevek..... 82. "
3.Testrészekből alakult földrajzi nevek..... 82. "
4.Helyzetviszonyitó és alakmeghatározó nevek..... 82. "
5.Birtoklástörténeti nevek..... 83. "
6.A növény- és állatvilággal kapcsolatos nevek..... 83. "
7.Asszociációkon alapuló földrajzi nevek..... 83. "
2.Müveltségi nevek.....83- 84. "
1.Foglalkozásnevek.....83 - 84. "
2.Létesitménynevek..... 84. "
3.Eseménynevek..... 84. "

3.Személynévi eredetü földrajzi nevek.....84 - 86.o.
1.Puszta személynevekből alakult földrajzi nevek....85 - 86."
2.Személynév és köznév kapcsolatából alakult földrajzi nevek..... 86."
3.Köznévi alapelemü nevek..... 86."
Természeti nevek..... 86."
Földnevek..... 86."
Belterület. A névanyag jellemző vonásai..... 87."
Falurésznevek..... 88."
Utcanevek..... 89."
IV.Az előforduló földrajzi nevek nyelvtana..... 89."
1.A földrajzi nevek szerkezete..... 9o."
2. Képzős nevek..... 91."
Jelentéstan
1. Köznevek.....91 - 92."
2. Személynevek..... 92."
Névtipusok.....92 - 93."
Mondattan..... 93."
V. A földrajzi névanyag élete.....93 -1oo."
1.A közösség névhasználata.....93 - 95."
2.A földrajzi nevek változása.....95 - 97."
3.A földrajzi nevek kihalása.....97 - 99."
4.A földrajzi nevek differenciálódása.....99 -1oo."
Befejezés..... 1o1."
A belterület földrajzi neveinek számmutatója... 1o2 -1o4."
A határ földrajzi neveinek számmutatója.....1o5 -111."
A felhasznált szakirodalom..... 112."

Bevezetés

I. 1. A gyűjtőmunka céljáról és néhány kérdéséről

E feldolgozásban a régi Sárköz egyik etnikailag legjellegzetesebb községének földrajzi neveit mutatom be és rendszerezem.

Gyüjtőmunkámat 1965-ben kezdtem a József Attila Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének utmutatása alapján és 1967-ben készültem el a belőle írt szakdolgozattal.

Eredetileg az a szándék vezetett, hogy a több mint 7oo éves, magyar lakosságú község ismert határrész, hely- és vizrajzi neveit rögzítsem, megbízható adatközlők segítségére támaszkodva. A körülmények alakulása is sürgetett, mivel a nagyüzemi gazdálkodás fejlődésének természetes következményeként megváltozik a határ arculata, felszámolódik a régi dűlőrendszer, és az idősebb nemzedék kihalásával feledésbe merül az értékes helynévanyag.

A modern gazdaságirányítási rendszer táblatörzskönyvi számok alapján tartja nyilván az egyes határrészeket. Az egykori kataszteri térképek már elvesztették jelentőségüket, és egyre kevesebb azoknak a száma, akiknek emlékezetében élnek még az egykori elnevezések.

Az ebből levont következtetések alapján folytattam a gyűjtést, felkutatva a község múltjával kapcsolatos irat-anyagot és régi térképeket. A felsorolásra kerülő névanyag a lakosság beszédében, gondolkodásában néhány évvel ezelőtt

még fontos szerepet töltött be, ezért tekintélyes mennyiségű adat állt rendelkezésemre.

Adatközlőim többségében idős, anyai-apai ágon több nemzedékre visszavezethetően fajszi származásuak. Foglalkozásra nézve parasztemberek, egykori mezőőrök, kisbírók, akik megbízható részletességgel ismerik a határt és a községet.

Beszédük mentes minden -idegen és egyéb nyelvjáráshoz tartozó- beszűrődéstől, igy a tőlük lejegyzett anyag értékes fogódzót jelent a földrajzi nevek vizsgálatán kívül a nyelvjárás tanulmányozásához is.

Az élő és a történeti nevek összegyűjtésében teljességre törekedtem. A fellelhető adatok között jelentős számú utalás található a község határával kapcsolatos elnevezések XIV., XV., XVI., XVIII. és XIX. századbeli előfordulására.

A község földrajzi neveivel Pesty Frigyes / Helységnévtár /, Uj György / Magyar Nyelvőr VII.336. / és Timár Kálmán / Népünk és Nyelvünk IX.22o-221. / foglalkozott eddig. Gyűjtésük -egyéb jellemzőikről nem szólva- szűkös, csak a dűlőnevekre szorítkozik, másrészt hatósági munkára támaszkodva a kataszteri térképek készitésével egyidejűleg történt.

Fajsz múltból eredő névanyaga teljes gazdagságában csak az élő és forrásos nevek összegezésével tekinthető egésznek. Ezért a történeti -részben már kihalt és pontosan nem lokalizálható- nevek felkutatására is kísérletet tettem, átvizsgálva a Tolna megyei, a Kalocsai Érseki Levéltár, valamint a községi levéltár iratanyagát és térképeit.

Az adatok más részét Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában III., Fraknói Vilmos: A szekszárdi apátság története / Bp.1897. /, Acsády Ignác: Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában / Bp. 1896. / és Timár Kálmán: Fajszi határjárás 1734-ben / NéNy. IX./ c.forrásmunkákból idézem.

Adatközlőimmel részletesen bejártam a határt és 40 év alatt szerzett helyi ismereteim kiegészítése, s ellenőrzése után rögzítettem az egyes neveket. Mivel a "fajszi matyók"[1] nyelvjárását alaposan ismerem, megbízható fonetikai jelölésre törekedtem. A jelölésekben a magyar nyelvjárási hangjelölés elfogadott módját alkalmaztam. / Deme László: A magyar nyelvjárások hangjainak jelölése Mnyj.II.Bp.1953. 18-37. /

Gyűjtőmunkám nagyobb részben határrészneveket tartalmaz, amelyek között egykori településnevek is előfordulnak. Régen e területet kisebb-nagyobb vízmosások / fokok / szőtték át, helyenként tavakká, vízállásokká szélesedve. A Duna árvizei szabadon vonultak el, gyakran tengerré változtatva a tájat, amelyből csak a dombok, hátak, porongok emelkedtek ki. Kevés volt a művelhető terület, annál több a halban gazdag víz, erdő és legelő. A legkorábbi adatok közül a nagyobb területegységek / határrészek, erdők, kaszálók, vízmedrek és vízállások / nevei maradtak ránk.

A részletesebb névanyag a Duna 1831-1832. és 1851. évi szabályozása utáni időből ered. A régi vízjárta helyek kiszáradtak és újabb területek kerültek művelés alá,

[1] így hívták a környékbeliek a fajszi őslakosokat. / Községi Levéltár 1.sz.irat /

de a határt átszelő fokok, kaszálók, füzesek, szilvások és gyülmölcsösök megmaradtak, őrizve egykori elnevezéseiket. Ebből az időből származnak a kataszteri térképeken és birtokrészletezési vázlatokon feltüntetett dülőnevek.

A művelhető terület növekedésével párhuzamosan gyarapodott a névanyag mindaddig, amíg a nagyüzemi gazdálkodás során kialakított számozott táblák fel nem váltották a számunkra értékes nyelvi hagyatékot.

A határrészek, dűlők és vízmosások nevein kivül összegyűjtöttem a kisebb területegységek / hátak, dombok, völgyek, gödrök, bozótosok, szállások, kutak és keresztek / neveit is. A belterületi elnevezéseket kiegészítettem a község 1720 és 1856 közötti állapotára utaló un. "nagy tüz előtti" térkép adataival. / Ennek 1897-ben készült másolata a községi levéltárban található. A továbbiakban erre hivatkozom "□" jelöléssel. /

Arra törekedtem, hogy munkám illeszkedjék az országszerte megindult földrajzinévgyűjtő mozgalomba. A gyűjtést Inczefi, Kázmér, Lőrincze, Reuter, Ördög, Végh és mások által kidolgozott, -s ma már általánosnak mondható- szempontok alapján végeztem.

I.2. Fajsz földrajzi helyének, természeti adottságainak és településtörténetének rövid ismertetése

Fajsz Bács-Kiskun megyében a Duna bal partján, attól keletre 1 km, Kalocsától délre 15 km távolságra fekszik.

Földrajzi hosszúsága: keleti 18°58'34'', szélessége: 46°18'46''.

Régi, Duna menti vízmosások és nádasok között létesült magyarnyelvű település.

A Magyar Népköztársaság helységnévtára 1973.c.kiadvány szerint: Fajsz / önálló tanácsú község; Bács-Kiskun m.; kalocsai járás / területe 3203 ha, népessége 2641; lakóházainak száma 872. / 1970.január 1-i adatok /

Határai: É-on és ÉK-en Bátya
K-en Miske
DK-en Dusnok
D-en a Lenes és Pörös nevü erdők
Ny-on a Duna

A határ térszínformája általában sík, de találhatók rajta alacsonyabb halmok és vízmosta mélyedések is. Felszíni termőtalaja egyrészt áradásos iszap, másrészt kötött fekete agyag.

Az éghajlat szárazföldi jellegü, némi tengeri befolyással. Az évi csapadék mennyisége -40 év átlagában- 518 mm. A község szántóterülete 2660 ha, amelyből 1542 ha öntözhető.

Fajsz környéke már a honfoglalás előtti időben lakott terület volt. Varajt határrészen avarkori temetőre találtak 1958-ban.[1]

1 Dr.Zalotai Elemér:A fajszi avarkori temető /Kecskemét 1961/

Ezen kivül Gara-dombján tártak fel gazdag avarkori sírokat.[2]

Fajsz településtörténeti múltja, okleveles adatok hiányában tisztázatlan. A község nevét az 1061-ben alapított szekszárdi bencés apátság oklevelei említik először, mint prediálisok által lakott helyet. Egykori lakói IV.Béla 1239. évi privilégiumlevele alapján kaptak kiváltságot.[3]

Fajsz - / Csánki: III.327: "Comes et indicies nobilium /abbacie Saxardisensis/ ad sedem indiciariam Fayz pertinentium. /1414:Dl.10248./ Fayz. /1368-1519:Dl.5797;1429:Feh. K.Lt.lad.3.fasc.4.num.14.,lad.3.fasc.11.num.22./ Nobiles imposs. Fayz./ 1436:U.o.lad.3.fasc.6.num.1./ Comitatus Albensis sedes Fayz. /1476:Dl.5797./ Sedes Fayz /1519. U.o./"

A középkorban Fejér vármegyéhez tartozott és a szekszárdi apátság egyházi nemesei vagy nemes jobbágyai /jobagiones prediales, prediales sen nobiles, nobiles iobagiones exercituantes, nobiles prediales/ lakták, külön ispánjuk -comes de Fayz- alatt, aki e helységben székelt.

A "Fajszi-Székben tömörültek Bátya, Csatár, Halászi, Iván, Malomér, Nádudvar, Pálfölde, Szakmár és Varajt prediálisai.[4] Ez a szervezet a hódoltság koráig állt fenn.

Fajsz -mint a prediális szék főhelye- község maradt és lakosságát nagyobb részben megőrizte.[5]

---

2 A bajai Türr István Múzeum szakembereinek szóbeli közlése.
3 Wenzel Gusztáv: Árpádkori Uj Okmánytár, VII.67.l.
4 Sörös Pongrácz: Az elenyészett benczés apátságok /Bp.1912./ 63.l. és Csánki: III.341.,346.l.
5 Velics-Kammerer: Magyarországi török kincstári defterek /Bp.,1886-1890./ I.107.l.

A lakosság alkalmazkodott a változó életkörülményekhez.[6] A hajdani halászat, szénégetés, gyümölcstermesztés és pálinkafőzés mellett egyre többen foglalkoztak disznótenyésztéssel. Később a ló, csikó és szarvasmarhatenyésztés, valamint hajóvontatás egészítette ki az egyébként szűkös megélhetést.[7]

Az oklevelek adataiból kitűnik, hogy a "Fajszi-Szék" még tovább működött, de Fejér megyétől végleg elszakadva, Pest megyével került összeköttetésbe.[8] Közben megváltoztak a terület földesúri viszonyai. A felszabadítás a fajszi prediálisokat már Pest megyénél a "Solti-Székben" találta.

Az 1690. évi összeírás szerint a régi prediális községek közül -mint lakott helyek- Bátya, Fajsz és Varajt /7 lakossal/ maradtak meg.[9]

A fajsziak egyháznemesi állapota megszünt ugyan, de emléke tovább élt. Valószínü, hogy a legtöbb család átvészelte a nehéz időket és -jogilag később zsellérsorban- Fajszon maradt.[10]

---

6 A községi feljegyzések megemlítik, hogy a mohácsi csatavesztés után a lakosság egy része elmenekült: "Voltak,kik Zala megyébe "Felső Őrre", Csallóközbe "Galanthára" és Arad megyébe "Sarkadra és Szalontára" költöztek. Minthogy az ott élők ezen menekülteket csak vendégeknek tekintették, később -még a XVI.sz. végén- visszatértek régi tüzhelyeikhez." / Községi levéltár 1.sz.irat /

7 Községi levéltár 1.sz.irat.

8 Kalocsai Főkáptalan Hiteleshelyi Lt.Lad.C.2.

9 Galgóczi Károly: Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült megye monográfiája / Bp.,1876. / 66.l.

10 Országos Levéltár C.59. Helytartótanács. Dep. Urb. Urbéri tabellák. Válaszok a 9. pontra. Pest m. Fajsz község:"A községbeliek azt vallják,hogy urbáriumuk soha sem volt...Robotot nem teljesítenek.Szántóföldjük alig van, ami gabona azon terem, az után tizedet adnak.Végül azt vallják,hogy szabad jobbágyok,akik bárhova mehetnek,ahová nekik tetszik."

A földrajzi nevek eredete és fejlődése szempontjából jelentősnek tekinthető az a körülmény, hogy az őslakosság nem pusztult el és nem cserélődött. Remélve, hogy egykori kiváltságaikat visszanyerik, jövevényt később sem fogadtak maguk közé.[11] Idegen nyelvi hatás nem érezhető a fajszi névanyagban, amely különben régi elemeiből sokat megőrzött.

A XVIII. század elején a kamarai lajstromokban Fajsz még nemesi birtokként szerepelt, de később nem mentesült az összeírás és az úrbéri rendelet végrehajtása alól.[12] Az apátság javait 1777-ben Mária Terézia a nagyszombati egyetemnek adományozta, amelyek II.József idejében a tanulmányi alapba olvadtak be.[13]

Az egyre romló életkörülmények miatt 1798-tól elkeseredett küzdelem indult a lesüllyedés ellen. 1803-ban és 1804-ben zendülésekben tört ki a fajsziak elégedetlensége.[14]

Az uradalom ellen Pest megyéhez benyújtott panasz évtizedekig tartó pereskedéshez vezetett és azzal ért véget,hogy a megye engedelmességre kötelezte a község lakóit. Az uradalom megkapta a Sziget és a Zátony területét, kárpótlásul az erdőkben történt pusztitásért. A szigeti ősgyümölcsöst azonban "utolsó szál vesszőig" kivágta a lakosság, a vármegyei határozat 1841-ben történt végrehajtása előtt.[15] A kivetett kártérítést és a felemelt úrbéri terheket nem tudták fizetni, ezért a határ feltöretlen részeit is művelésbe vették.

Községi Levéltár 1.sz .irat /Felsorolt régi családnevek./

11 Országos Levéltár.1828.évi országos összeirás. Pest megye, Fajsz község. /Többször előforduló családok./

12 Fraknói Vilmos: A szekszárdi apátság története 55.l.

13 Csizmadia Andor: A magyar állam és az egyházak jogi kapcsolatainak alakulása. /Bp.1966/191-193.l.

14 Pest megyei Levéltár.A vármegye 1804.évi jegyzőkönyvei

15 261.,336.,436.,840.,844.old. és Községi Levéltár 1.sz.i.

Sokat szenvedett a község az árvizektől 177o-ben,1775-ben,1799-ben,18o9-ben,1811-ben és 1831-ben. A fajsziak kénytelenek voltak állataikat a távoli, bérbe vett Borota és Dsida pusztákra hajtani, ahol földet is műveltek.[16]

A Duna szabályozása során 1832-ben a várszegi, majd 1851-ben a gemenci átmetszéssel sikerült a víz szabad lefolyását biztositani. Ettől kezdve csökkent az árvízveszély és gyarapodott a művelhető földterület. A korábbi állattenyésztés, hajóvontatás és vizimolnárság mellett előtérbe került a földművelés.

Az 1848-as eseményekre élénken reagált a lakosság. A felemelt, kifizetetlen úrbéri tartozás ekkorra már 22 ooo forintra növekedett. A behajtás elleni tiltakozás és a föld felosztás iránti vágy a forradalom ügye mellé állitotta a lakosságot. A férfiak jelentős számban vettek részt a szabadságharcban.[17] 1848/49 emlékét -a hagyományok megtartásával- sokáig őrizte a lakosság.[18]

A múlt század második felében még jelentős árvízkárokat szenvedett Fajsz 1862-ben,1873-ban és 1891-ben. A tüzvészek során 1852-ben,1873-ban és 1881-ben csaknem teljesen leégett a község. A régi lakóházak 3/4 része elpusztult.[19]

16 Községi Levéltár 1.és 3.sz.irat.

17 Uo.1.és 4.sz.irat: Dr.Tessényi József levele szerint a fajsziak Tessényi József főjegyző -volt nemzetőrkapitány-vezetésével ,Damjanich tábornok felhívására Szenttamásnál vettek részt az 1849-es harcokban. Tessényi J. -mint a forradalmi százas nemzeti intézőbizottság tagjalo év várfogságot szenvedett. Ebből 8 esztendőt egy cellában töltött Czuczor Gergely költővel Kufstein börtönében.

18 Szájhagyomány alapján rözítve a belterületi neveknél: L. Fokalja /fr.,23 /

19 Községi Levéltár 1.és 3.sz.irat.

Ezt követően előnyösen megváltozott a község képe. Az uj házak -előttük téglajárdával- már kijelölt utcasorokban épültek. Fajsz így vált Sárköz egyik legrendezettebb községévé.

A századforduló körül jelentős fejlődésnek indult a paprikatermelés és feldolgozás. A dunai vízimalmok száma az 1900-as évek elején elérte a harmincat. A konjunktura azonban rövid ideig tartott. A községhez tartozó kevés földterület nem tudta biztosítani a lakosság megélhetését, ezért megkezdődött az elvándorlás.

Az első világháboru alatt és után, tovább romlottak az életkörülmények. A munkáshatalomnak voltak követői 1919-ben Fajszon is.[20]

A Horthy-rendszer alatt kevés változás történt. A vízimalmok lassan elpusztultak. A földmüvelésből származó jövedelem, csak a minimális életfeltételeket biztosította. Az örökösödés folytán szétforgácsolódó kis- és törpebirtokokat egyre nagyobb jelzáloghitel terhelte. Gyakoriak voltak az árverések. A község fejlődése megrekedt. A lakosság nehezen élt.

1944. október 29-én szabadult fel a község. A következő év tavaszán Kas, Karasz, Ösztövér érsekuradalmi és káptalani tulajdonban volt határrészeken, valamint Várszegpuszta magánföldbirtokon a 600/1945.sz.rendelet alapján megtörtént a földosztás. Kiegészült a határ azokkal a területekkel, amelyeket nehezen fizetett bérlet árán, korábban is Fajsz lakossága használt.

---

20 Nemeder István vörösőrt agyonlőtték, Koplányi Márton csendőrtiszthelyettest hazaárulás miatt hadbíróság elé állították, Galambos Károly és Szamolai András direktóriumi tagok vagyonát elkobozták.

A megindulo gazdálkodás 1950-től szocialista utra térve folytatódott. A két jól gazdálkodó tsz. 1966-ban Kék Duna Termelőszövetkezet néven egyesült. Azóta országosan ismert eredmények születtek a községben folyó szorgalmas munka nyomán.[21] A korszerű, öntözéses gazdálkodás évről-évre magas terméseredményeket hoz. A község fejlődésében és a lakosság életkörülményeinek alakulásában kedvező változás állt be.

Fajsz gazdaság- és fejlődéstörténetének uj szakasza kezdődött. Hosszu századok nélkülözései után, egy magasabbrendű életforma kibontakozása tárul elénk. Megvalósulnak e kisszámu, de szívós közösség vágyai és elképzelései. Az elődökre való emlékezés -ugy éreztem- beszédesebben idézi fel a múlt nyelvi hagyatékait. Ide tartoznak a nevek is. Ezek tárgyalásához a község történetének vázlatos áttekintése, szerény segítséget nyújthat.

"A helynevek szívós élete számtalan culturalis elemet, számtalan történeti emléket mentett meg. Elkopnak sokszor, alakoskodnak, nagy szerepről kis sorsra szállnak le...,de megérdemlik a kutató figyelmét, mert minden változásuk a kortörténet egyik okozata, melyet ismernünk hasznos."[22]

I.3. A földrajzi névanyagról

Fajsz földrajzi neveinek kialakulásában meghatározó tényezőként szerepel az a közösség, amely -a névadás módjából következtetve- hazánk egyik legrégibb, nyelvi eredetiségét sajátos viszonyok között őrző települését hozta létre.

---

21 Népszabadság 1972.okt.8-i számának vasárnapi melléklete: "...a fajsziak háromszor egymás után nyerték el a Minisztertanács vándorzászlaját és kétszer elismerő oklevelet kaptak. ...a Kék Duna Tsz.az ország egyik legkiválóbb szövetkezete."

22 Pesty Frigyes:A helynevek és a történelem.M.Tud.Akad.Székfoglaló,olvastatott 1878.június 17-én.

A régi névanyagban előforduló megjelölések -az egyszerűtől a bonyolult felé haladva-,általában nagyobb területegységekre vonatkoznak / Dunaszél, Sik, Sziget, Táló /.[x]

A környéken való pontosabb tájékozódás igénye az egykori szilaj állattartásról a földművelésre való fokozatos áttérés nyomán bontakozott ki. Az uralkodó táj-tényező mellett az egyes területeket elválasztó -halászat szempontjából fontos- vízmedrek nevei ugyancsak a régi elnevezések közé sorolhatók / Güzűfok, Nagyfok, Sártőfok, Szarvafok, Vajasfok /.

Régmúltból erednek a növényzetre utaló dűlőnevek is / Kökényes, Körtvélyesalja, Szilas, Töles /.

Elpusztult falvak nevének funkcióváltozása észlelhető a Varajt dűlő és a Váradi-fok elnevezésekben.

A régi Halaz /1193/ később Halazy /1431/ falu neve Halászi, idővel Halászkas, majd Kas-puszta, s végül Kas határrész elnevezéssé alakult.

A határ teljes művelés alá vétele nyomán kiterebélyesedett a névanyag és a részletes tájékozódás igénye szerint differenciálódott. Az elnevezésekben tükröződik a mostoha körülményekkel, árvizekkel folytatott több évszázados küzdelem és a kialakult gondolkodásmód, amelynek lélektani, földrajzi, valamint gazdasági hátterére vonatkozóan az adattárban felsorolt -összességében nem sok, de névtudományi szempontból figyelemreméltó- földrajzinevek bővebb magyarázatot adnak.

---

x Az egyes neveket l. a betűrendben.

Adatközlők:

1./ Csere Péter	69 éves	halász	jele:	Cs.P.
2./ Farkas Károly	80 "	ny.tsz.tag	"	F.K.
3./ Fekete Mihály	67 "	ny.tsz.tag	"	F.M.
4./ Juhász Gergely	80 "	ny.tsz.tag	"	J.G.
5./ Katona Mihály	69 "	ny.mezőőr	"	K.M.
6./ Kocsis Pál	63 "	ny.kisbiró	"	K.P.
7./+Lénárd Lajos	82 "	ny.tsz.tag	"	+L.L.
8./+Molnár István	89 "	ny.tsz.tag	"	+M.I.

A szócikkek felépitése:

Hivatalos név vagy köznyelvi alak / ha nincs, akkor / népnyelvi alak + a hová? és a honnan? kérdésre felelő ragos alakok.

Az adattárban előforduló rövidítések jegyzéke

e. = erdő
é. = épület
fr. = falurész
g. = gödör
h. = hid
hb. = homokbánya
hs. = házsor
k. = kert
ka. = kaszáló
ke. = kereszt
köz
kút
p. = part
sz. = szántó
t. = tér
te. = temető
u. = utca
ú. = út
ur. = utcarész
vm. = vizmeder

A szócikkek összeállításához felhasznált források nevének rövidítése:

1./ Birtr.vázl.1879: = Fajsz pestpilissoltkiskunvármegyei nagyközség birtokrészletezési vázlata. Készült:1879-ben.

2./ Csánki III.327: = Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Bp.1897.III.kötet 327. l.

3./ Kat.térk.1888: = A FAISZI cserefőldek és legelő térképe. Készült: 1888-ban.

4./ KÉL II.T.8o.1749: = Po[illegible]ionem FAISZ. Kalocsai Érseki Levéltár II. 8o.számú térképe. Készitette: Mich.Ruttkay 1749-ben.

5./ Nyr. VII.336: = Magyar Nyelvőr VII.kötet 336.lap

6./ NéNy IX. = Népünk és Nyelvünk IX.kötet:Fajszi határjárás 1734-ben /Timár Kálmán közlése/.

II. 1. Fajsz belterületének földrajzi nevei:

Ady Endre utca Adi ucca '-ba;-bú / u.,73 /
A községen átvezető műút egy része. Régebben csak Küvesút néven említette a lakosság.

Arany János utca Aran János ucca '-ba;-bú / u.,9 /
A 48-as utcát az Árjas utcával összekötő keresztutca neve. Azelőtt köz volt, amely az Árjas dűlőbe vezetett.

Árjas utca Árgyas ucca '-ba;-bú / u.,4 /
Az Árjas dűlő beépített részén végigvezető utca neve. Régen konyhakertek, gyümölcsösök és méhesek voltak errefelé.

Árpád utca Árpád ucca '-ba;-bu / u.,59 /
A Nagyhídon át a községbe vezető műút, amely az Ady Endre utcában folytatódik. Régebben Küvesútnak nevezték.

Bajcsy Zsilinszky utca Bajcsi Zsilincki ucca '-ba;-bú / u.,2o / - Korábban egyik részét Pósta uccája, másik részét Pék uccája néven ismerték.

Békarikató -ba;-bú / fr.,15 /
A Piactér és a Ságvári utca közötti mélyfekvésű terület környékének humoros, régi elnevezése. Többnyire víz borította ezt a falurészt ősszel és tavasszal, mivel itt gyűlt össze az esővíz, s a hólé, amelyben nyáron rengeteg béka volt. Az ott lakók bosszantására a Békaretyögtető nevet is használták.

Bikaistálló Bikajistálló -hó;-tú / é.,84 /
A község déli részén lévő épület és karám. Régebben a bikákat tartották benne. Jelenleg más célt szolgál, de elnevezése megmaradt.

+ Búcsú vásár és ősi erények gyakorló tére / ? /
Nem lokalizálható. Az egykori Öreg ucca kiszélesedő részeként jelöli a község 172o és 1856 közötti állapotára utaló térképe. A terület a múlt század második felében átépült. A név kihalt. Eredetére vonatkozó feljegyzés nem maradt. A legidősebb adatközlők hallottak arról, hogy régen a vásárral egybekötött búcsúk a Templom előtti téren voltak.

Buszmegálló Buszmegálló -hó;-tú / ur.,51 /
Az Ady és Petőfi Sándor utca sarkának hivatalos elnevezése, ahol az autóbuszok megállnak.

Cigánygödör Cigángödör -be;-bű / g.,83 /
Nagy kiterjedésü gödör a község déli részén. Egykor földet hordtak belőle az építkezésekhez. A közelben lakó cigányokról nevezték el.

Csókató Csókatü -be;-bű / fr.,76 /
A község délkeleti részének egykori hivatalos neve. Az 172o és 1856 közötti állapotra utaló községi térkép Csokatői uccza néven jelöli. A legidősebb adatközlők még emlékeznek a Csókató elnevezésre, de már nem használják. Kihalóban lévő név. A lakosság már az elfogadott utcanevek alapján tájékozódik.

+ Csősz Akoly / ? /

Kihalt név. A Nagyhídtól a faluba vezető út mentén jelöli az 1720 és 1856 közötti állapotra utaló községi térkép. A lakosság nem hallott róla. Nem lokalizálható.

Disznóállás Disznójállás -ra;-rú / t.,72 /

Beépítetlen terület a jelenlegi Dózsa György utca déli végén. Régen itt verődött össze, kihajtás előtt a csürhe. Egykor hivatalosan elfogadott név volt, amelyet ma is használnak.

Dókakert -be;-bű / k.,27 /

Bekerített, beépítetlen terület a Szent István utca temető felőli végén. A Dóka családról nevezte el a lakosság, amelynek tulajdonában volt.

Dózsa György utca Dózsa ucca '-ba;-bú / u.,12 /

A Duna felé vezető műút egy része. Régi neve Kövesút volt.

Dunára út Dunára vezető út -ra;-rú / u.,1 /

Ezen a néven jelöli az 1720 és 1856 közötti állapotra utaló községi térkép a műút Duna felé vezető szakaszát, amely a lakosság szóhasználatában Dunára vezető út elnevezéssé alakult. Hivatalos neve később Duna utca, majd Mártírok útja.

Dunavég ~ -be;-bű / fr.,5 /

Az északnyugati falurész régi elnevezése. Az idősebb adatközlők még szívesen használják. A fiatalabb nemzedék viszont az utcanevek alapján tájékozódik.

+ Fajszi nagyfok / g.,8 /
Kihalt név. A község 1720 és 1856 közötti állapotára utaló térkép jelöli.□ A lakosság ma a Fölifok elnevezést használja.

Fokalja Fokajja °-ra;-rú / fr.,23 /
A Fok mentén épült falurész. Széles vízpart húzódik a Fok és a szélső házak között, amelyet alacsony fekvése miatt neveztek el valamikor Fokaljának. - A hagyomány szerint itt állították fel lőporral megtöltött kovácsüllőiket az 1848/49-es fajszi honvédek a múlt század utolsó évtizedeiben és hatalmas dörrentésekkel ünnepelték március 15-ét. Később itt tartották a búcsúkat is.

Fokaljai kút Foki kút / kút,24 /
A Kossuth Lajos utca fokaljai részén levő jóvizű kút.

Fokpart -ra;-rú / fr.,25 /
A Kossuth Lajos utca Fok menti része. Magas fekvésű terület, ahol egykor a régi Faluháza állt.

Fölifok -ba;-bú / g.,8 /
A községet félkörben övező Fok északi részének elnevezése. Egykor a Dunával összeköttetésben levő vízmeder volt. Ennek már nincs nyoma, de a víz ma sem apadt ki belőle. - Régen a kocsmárosok és mészárosok innen hordatták vermeikbe a jeget. Hosszú ideig bérbe adta a község, mint haltenyésztésre alkalmas vizet. Nyáron a gyerekek fürödtek benne.

Hangász utca Cigányok uccája °-ba;-bú / u.,82 /
A Sík szélétől a Cigánygödörig vezető utca. Az ott lakó cigányokról nevezték el.

Harcsa utca Harcsa ucca °-ba;-bú / u.,81 /
A Cigánygödörnél végződő utca, amelynek névadásában a gödör vizének halállománya meghatározó tényezőként szerepelt. Egy időben sok törpeharcsa volt benne.

Hemeder István utca Hemeder ucca °-ba;-bú / u.,57 /
Az Árpád utca folytatása. Egy 1919-ben itt agyonlőtt fajszi vörösőrről nevezték el.

Hídi kereszt Hídi körösztő -hő;-tű / ke.,6o /
A Nagyhíd közelében álló kőkereszt. 1864-es évszám olvasható rajta.

Honvéd utca Honvéd ucca °-ba;-bú / u.,69 /
A Tusi-gödör partján húzódik. Régebben Tusipart néven ismerték.

Hunyadi János utca Hunyadi ucca °-ba;-bú / u.,48 /
Marhajárás volt a korábbi neve. A község nyugati részén, észak-déli irányban vezető út. Ezen járt a csorda.

Iskola ~ °-ba;-bú / é.,3o /
Új oktatási központ a Szent István és Dózsa György utca sarkán.

+ Ispánkert / ? /
Kihalt név. Már nem lokalizálható. A Táncsics Mihály utcától nyugatra eső területen lehetett. 172o és 1856 között a község térképe □ Ispán lakás Uradalmi ház néven épületet jelöl errefelé. - A legidősebb adatközlők emlékezetében még ismerősnek tűnik: -"Eszt a födet a zIspánkertbű vötték a zöregjeink a tanyáhó". / F.K. /

Jegyzői lak Jegyzőlak -ba;-bú / é.,36 /
A Tanácsházával szemben álló épület, amelyet ezen a néven jelöl 1720 és 1856 között a község térképe.□ Régen a jegyző lakott benne. Most Óvoda. / L.Óvoda! /

Józsapalé ~ -ba;-bú / g.,78 /
A község délkeleti szélén elterülő nádas gödör. 1720 és 1856 között a Fok mellékágaként jelöli a térkép.□ Többnyire víz van benne.

József Attila utca József Atilla ucca °-ba;-bú / u.,43 /
A Rajna nevű falurészen észak-déli irányban átvezető utca.

Kalocsai út Kalocsaji út -ra;-rú / ú.,17 /
A Fok szélén vezető út neve. Valamikor ezen jártak Kalocsára, de már a községen kívüli részét felszántották.

Kántorköz Iskolaköz -be;-bű / köz,38 /
Az Iskola / Oskola / és a Tanácsháza közötti átjáró elnevezése. Már befalazták, de nevét még említik.

Kántorlaki iskola ~ °-ba;-bú / é.,39 /
Régi iskola, amelyben három tanterem és egy kántortanítói lakás volt. Használaton kívüli, lebontásra váró épület.

Károlyi Mihály utca Károji ucca °-ba;-bú / u.,46 /
A község nyugati szélén elterülő Dűlő, 1945 után beépített része.

Kenyérbolt Kényérbót -ba;-bú / é.,21 /

A Bajcsy Zsilinszky utcában levő bolt, amelyben kenyeret és péksüteményt árúsitanak. Régebben Pék néven említették, mivel a házban közel száz évig sütőde volt.

Kerekfok -ba;-bú / g.,18 /
A községet övező Fok egy része. Alakjáról nevezték el.

Kétgödör-köze Kétgödörköz -be;-bü / u.,77 /
A Cigánygödör és a Józsapalé között vezető útszakasz elnevezése.

Kohári kereszt Kohári köröszt -hő;-tű / ke.,7 /
A Kalocsai út és a Kohári utca sarkán álló kőkereszt. A Kohári család állitotta a múlt század végén. Azóta így nevezik.

Kohári utca Kohári ucca '-ba;-bú / u.,6 /
Rövid utca a község északi részén. Nevét az ott álló keresztről kapta.

Kossuth Lajos utca Kosút Lajos ucca '-ba;-bú / u.,26 /
A község régi térképe szerint 172o és 1856 között a Sáros kisfok uccza nevet viselte.□ A nagy tűzvészek után átépült és párhuzamossá vált a szomszédos Szent István utcával.

+ Községi fogadó Nagykocsma Nagyvendéglő
Kihalt név. - Régi, vastagfalú téglaépület volt, hatalmas udvarral és kocsiszínnel. 172o és 1856 között Községi fogadó néven jelöli a térkép.□ A jelenlegi Művelődési Ház helyén állt. - Már csak a Nagyvendéglő elnevezésre emlékeznek a községben élők. Elmondásuk szerint itt szálltak meg a községben megforduló idegenek.
"Valamikó ja Nagyvendéglő ivójába vótak a táncmulaccságok. Kívűrű szólogatták be ja lányokat a legényök." / F.K. /

Kőr ~ -be;-bű / é.,56 /
A Dózsa György és a Szabadság utca sarkán álló régi épület neve. Egykor Katolikus Kör volt. Jelenleg Községi Könyvtár. A lakosság nagy része még a Kőr elnevezést használja.

Liget sor ~ -ba;-bú / hs.,13 /
A Fokon túl épült házsor hivatalos neve. Régen Hölifok-part volt.

Marx Károly utca Marx ucca °-ba;-bú / u.,68 /
Régi nevén Bogyiszlói út, amelynek folytatása a határ délnyugati részén át- a Bogyiszlói révbe vezetett.

Mártírok útja Mártírok úttya °-ra;-rú / u.,3 /
A községből kivezető műút egy része. Erre vezették 1919 augusztusában a Duna partján később kivégzett vöröskatonákat. Az utca neve őrzi emlékűket.

† Máté András köz / ? /
Kihalt név. A község északnyugati részén jelöli az 172o és 1856 közötti állapotra utaló térkép.□ Nem lokalizálható.

Mészáros Lázár utca Mészáros L. ucca °-ba;-bú / u.,66 /
A községtől egykor délnyugatra eső Dűlő 1945 után beépített részén nyitott utca.

Művelődési Ház Kultúrház -ba;-bu / é.,33 /
A Szent István és Ady Endre utca sarkán épült művelődési központ. - Ezen a helyen állt az ódon Nagyvendéglő.

Nagyhíd ~ -ra;-rú / h.,62 /
A Fokon átvezető egykori híd neve. Már régen nincs meg. Helyén jelenleg műút szeli át a vízmedret, de a Nagyhíd elnevezés tovább él.

48-as utca Negyvennyócas ucca °-ba;-bú / u.,11 /
Kanyargós, régi utca a község északi részén lévő Dunavégben. Elnevezése az 1848-as hagyományokhoz kötődik. - Az adatközlők hallomása szerint: "Ere möntek a Negyvennyócasok valamikó ja Dunára." / L.L. /

† Olaj malom / ? /
Kihalt név. A községi térkép □ 172o és 1856 között a jelenlegi Árpád utca környékén jelöli. Nem lokalizálható.

Óvoda ~ °-ba;-bú / é.,36 /
A régi Jegyzőlak épületében működő intézmény neve. / L. ott! /

Önkiszolgáló bolt Önki -be;-bű / é.,58 /
Az Ady Endre és Hemeder István utca sarkán lévő ÁFÉSZ bolt neve.

Öreg uccza Nagy ucca / L.u.28 /
A községi térkép szerint □ 172o és 1856 között Fajsz legszélesebb utcája volt, amelynek végében állt a Templom. A nagy tűzvészek után, a múlt század utolsó évtizedeiben átépült és egyenessé vált. - Régi elnevezéseire még emlékeznek az idősebb adatközlők. Jelenleg Szent István utca.

Papkert Papföd -be;-bű / L.u.45 /
Beépített terület a község nyugati szélén. Régen a pap

használatában lévő föld volt. Újabb, hivatalos neve Sallai Imre utca, de ehelyett még szívesen használják a Papkert elnevezést.

Paprikamalom Malom -ba;-bú / é.,2 /
A Mártírok útjának Duna felőli végén lévő üzem. Régebben malom volt. Jelenleg a Kék Duna Termelőszövetkezet paprikafeldolgozó telepe. A lakosság továbbra is a Paprikamalom elnevezést használja.

Patika ~ '-ba;-bú / é.,34 /
A Szent István utcában működő Gyógyszertár általánosan használt népi neve.

Pálék kútja Pálék kúttya '-ra;-rú / kút,29 /
Jóvizű kút a Szent István utcában. Elnevezését az ott lakó Pál ragadványnevű családról kapta.

Petőfi Sándor utca Petőfi ucca '-ba;-bú / u.,5o /
Régebben Patika uccája néven ismerték, mivel ott volt - a környék lakossága által is keresett - Magyar Korona Gyógyszertár.

Piac Pijac -ra;-rú / t.,16 /
A Dózsa György és a Ságvári utca közötti terület neve, ahol vasárnaponként a piacokat tartják.

Plébánia Plébánija '- ra;-rú / é.,41 /
A Szent István utcában lévő XVIII.század végén épült ház, amelyben a plébános hivatala és lakása van. 172o és 1856 között Római Cath. Plebánia néven jelöli a község térképe.□

Polytva Pojtva '-ra;-rú / fr.,64 /
A délnyugati falurész régi neve. Egykor különálló házsor volt a védgát mellett, amely a felszabadulás után összeépült a községgel. Egyesek Máriaváros néven is említették, de a lakosság nagyobb része sokáig megmaradt a Pojtva elnevezés mellett. Újabban Vörösmarty utca. / L.ott! /

Ponty utca Ponty ucca '-ba;-bú / u.,79 /
Az Árpád utcától a Józsapaléig terjedő házsor. Végében kiszáradt vizmeder húzódik. Egykor halászóhely volt.

Posta utcája Posta uccája '-ba;-bú / u.,22 /
Nem hivatalos, de gyakran előforduló név. A Bajcsy Zsilinszky utcának azt a részét nevezték így, ahol most a Posta van.

Rajna~ '-ba;-bú / fr.,42 /
A Templom mögötti falurész neve. A Fok által körülvett, magas fekvésű terület, ahol a község legrégibb házai álltak egykor. 1720 és 1856 között egy kanyargós Rajna nevű utcát jelöl itt a falu térképe.□ A földből előkerült üszkös épületmaradványokból következtetve, többször pusztított a tűz ezen a részen. Ugyanitt épült Fajsz első -sövényfalú- temploma, amelynek a Fok felőli oldalán temető volt. - A néphagyomány szerint az őslakosok Rajnában telepedtek meg. A temető helyén épült Szent István u.15. számú ház pincéjében lovas sírt találtak 1972-ben. - A Rajna elnevezés eredetét nem ismerik a legidősebb lakosok sem.

† Rajna ágak / vm.,54 /
A rajnai házak közé benyúló Fok ágait ezen a néven jelöli 1720 és 1856 között a községi térkép.□ Azóta átépült a falurész, de a Szabadság utca végében levő mederszerű, kanyargós út alapján lokalizálható e feledésbe merült név.

Rajnai kút Rajnaji kút -ra;-rú / kút,53 /
Régi kút a Széchenyi és a Szabadság utca sarkán.

Rákóczi utca Rákóci ucca '-ba;-bú / u.,75 /
Az egykori Csókató nevű falurészen kelet-nyugati irányban keresztülvezető utca.

Református templom -ba;-bú / é.,52 /
A Petőfi és a József Attila utca sarkán álló imaház. A községben élő reformátusok építtették 1938-ban.

Rózsa utca Rózsa ucca '-ba;-bú / u.,47 /
Párhuzamos a Hunyadi utcával. A Dellő beépített része. 1720 és 1856 között is jelöl Rózsa uccát a térkép □ a falu északnyugati részén, amelynek már nincs nyoma.

Sallai Imre utca Sallaji ucca '-ba;-bú / u.,45 /
Szélső utca a község délnyugati részén. A Papföldön vezet keresztül. 1945 után itt osztották az első házhelyeket.

Ságvári Endre utca Ságvári ucca '-ba;-bú / u.,14 /
A védgáttól a Piactérig vezető, kanyargós utca. Régen Köteles uccája néven ismerték, mivel egy kötélgyártó lakott ott.

Sándorgödör ~ -be;-bű / g.,67 /
A Hunyadi és a Rákóczi utca kereszteződésénél lévő gödör.

Az adatközlők szerint az egykor ott lakó Máté Sándorról nevezték el, akinek kezdetleges malmát a gödörből vizet szívó gőzgép hajtotta.

+ Sár állás / ? /
Kihalt név. A Szabadság utca középső szakasza tájékán jelöli 172o és 1856 között a község térképe. Már nem lokalizálható.

+ Sáros lapály / ? /
A Szabadság utca vége körül, beépítetlen területként jelöli 172o és 1856 között a térkép. Kihalt, nem lokalizálható név.

+ Sáros kisfok uccza
Kihalt név, amelyet a községi térkép jelöl 172o és 1856 között. Helyét - a terület átépítése után - a jelenlegi Kossuth Lajos utca foglalta el. / L.ott! /

Serpenyő Serpenyőnyél -be;-bű / fr.,1o /
A község északkeleti részének népi neve. Serpenyőszerű alakjáról nevezték el valamikor. A Dózsa György, Kohári és a 48-as utca által határolt terület. Az idősebbek még használják ezt a megjelölést.

Síkszél ~ -re;-rű / fr.,8o /
Délről a községet határoló Sík melletti terület és házsor elnevezése.

Somogyi Béla utca Somogyi uccája '-ba;-bú / u.,49 /
Észak - déli irányú, hosszú utca. Régen közismerten Somogyi-bót uccájának nevezte a lakosság, mert egy ilyen

nevű kereskedőnek volt ott üzlete.

Szabadság utca Szabaccság ucca '-ba;-bú / u.,55 /
A községen kelet - nyugati irányban átvezető utca. Az idősebbek Kőr uccája néven emlitik, mivel régebben az ott épült Katolikus Körről nevezték el.

Szent István utca Szent István ucca '-ba;-bú / u.,28 /
Az egykori Öreg uccza, Nagy ucca jelenlegi neve. Ez a község főutcája, amelyet a felszabadulás utáni évekig Szent István utcának, majd rövidebb ideig Sztálin útnak neveztek. Újabban ismét Szent István, illetve I.István utca. - Régi hagyomány alapján, tovább él a Szent István utca elnevezés iránti ragaszkodás.

Szentháromság / sz.,37 /
A Templom előtt álló kőszobor neve, Hálából állitotta Fajsz község lakossága az 1739. évi pestisjárvány elvonulása után.

Széchenyi utca Szécsényi ucca '-ba;-bú / u.,44 /
Rövidebb, észak - déli irányban vezető utca Rajnában.

Tanácsháza Kössékháza '-ra;-rú / é.,35 /
Emeletes épület a Szent István utcában. Gótikus elemekkel vegyitett stílusban épült 1911-ben. Homlokzatát Fajsz kőbe vésett címere díszíti. - A lakosság többsége a Tanácsháza elnevezést használja.

Tavasz utca Tavasz ucca '-ba;-bú / u.,71 /
A község déli részéből a határba nyiló utca neve.

Táncsics Mihály utca Táncsics ucca '-ba;-bú / u.,19 /
Széles út a község északnyugati részén. Régen Marhák uccájának nevezték, mert a csordát terelték rajta.

Templom Szentegyház -ba;-bú / é.,4o /
A Szent István utcában álló katolikus templom neve. A Szentegyház elnevezés egyre ritkábban fordul elő a lakosság legidősebb rétegének beszédében. - A község első temploma fából / sövényből / készült, amelynek helyébe épült 175o-ben egy 12 öl hosszú és 5 öl széles téglatemplom. Ez 19o8. július 4-én villámcsapás következtében súlyosan megrongálódott, majd lebontásra került. A jelenlegi templomot - a korábbiak helyén - 19o9-ben építették. / Községi levéltár 2. és 3. sz.irat. /

Téesz-székház Téjesz-székház -hó;-tú / é.,31 /
A Kék Duna Termelőszövetkezet Dózsa György utcai székházának elnevezése. A hivatalos név helyett ezt használja a lakosság.

Turi-kut~ -ra;-rú / kút,74 /
Az Ady Endre és a Honvéd utca sarkán lévő kút, amelyet egykor az ott lakó Turi ragadványnevű családról neveztek el.

Tusi Tusi-gödör -be;-bű / g.,7o /
A község déli részén elterülő régi vizgyűjtő neve. 172o és 1856 között már ezen a néven jelöli a térkép. Korábban halastó volt, de az utóbbi években kiszáradt. A név keletkezésére vonatkozóan nincs adat.

Tusipart ~ -ra;-rú / L.u.,68 /
A hasonló nevű gödör északi, magas partjának elnevezése. Jelenleg ez a Honvéd utca középső szakasza.

Vágóhíd ~ -ra;-rú / é.,61 /
A Nagyhíd közelében álló községi épület neve. Itt történik a közfogyasztásra szánt állatok levágása és a hús hatósági vizsgálata.

Vágóhídi kút ~ -ba;-rú / kút,63 /
A Vágóhíd közelében -a Fok partján- álló, jóvizű kút.

Vendéglő ~ -be;-bű / é.,32 /
A Művelődési Házzal szemben épült étterem, amelyet Feesszó néven is említenek.

Vörösmarty utca Vörösmarti ucca °-ba;-bú / u.,65 /
Az egykori Polytva nevü falurészen végigvezető utca hivatalos neve.

II. 2. Fajsz határának földrajzi nevei:

+ Akó / ? /

Kihalt név, amely kisebb földterületek megjelölésére szolgált. - Az adatközlők szerint akól volt ezeken a helyeken. Az 172o és 1856 közötti állapotra utaló községi térkép, sertésólakat jelöl a falu körül. □

Alai sík Alaji sík -ra;-rú / sz.,194 /

A feltört Sík déli részének egykori elnevezése. A község legelője volt.

Alsó Kétágköz Asó Kétágköz -be;-bű / sz.,217 /

Kat.térk.1888: Alsó Kétágköz. - Nagyfoktól délre eső határrész régies neve.

Ambrus kereszt Ambrus körösztt -hé;-tű / ke.,135 /

A Csukmai út szélén álló kőkereszt. A föld tulajdonosáról nevezték el kb. 3o évvel ezelőtt.

+ Apostak kút / ? /

KML II.T.8o.1749: Apostak kút. - Kihalt név. A térkép szerint Eperjes környékén volt. Nem maradt nyoma.

Árjas Árgyas -ba;-bu / sz.,129 /

Birtr.vázl.1879: Árjas, Nyr.VII.336: Árnyas. - Részben már beépített dülő a község északnyugati szélén. Régen, kertek, méhesek és gyümölcsösök voltak ezen a területen.

"Árgyasba jó fődek vótak". / K.M. /

Átafok ~ -ra;-rú / sz.,12o /

Birtr.vázl.1879: Átafok, Nyr.VII.336: Átalfok.

A község északkeleti szélén elterülő dűlő. A Fok választja el a falutól, amelyen - a vízállástól függően - elég nehéz volt régen átjárni. Innen ered a név is.

"Valamikó csak a Nagyhídon körösztű löhetött kocsivā Átafokra ejutni, mer nagy vót a Fokba a víz". / L.L./

† Bagófok / ? /

Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve említi a Sziget magasságában. / NéNy.IX.219. / - A lakosság nem hallott róla. Kihalt név.

Bakmáté ~ -ba;-bú / sz.,239 /

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Bakmáté. - Régi, ismeretlen nevet őrző dűlő. Egykor a ménes és a gulya legelője volt.

"Bakmátéba vízvötte fődek vótak". / J.G. /

Baranyiszállás ~ -ra;-rú / sz.,182 /

A Bogyiszlói ut melletti, egyik régi szérűhely és pajta környékének elnevezése. A "Baranyi" ragadványnevű Cserék földje volt.

Baromkút ~ -ra;-rú / kút,2o2 /

Az Alai síkon lévő gémeskút. Körülötte delelt egykor a gulya.

"Aratáskó a Baromkútra jártam gyerökkoromba vízér, oszt ecco majnëm belerántott a vödör." / J.G. /

± Bárka rakodó ház / ? /
A község 1720 és 1856 közötti állapotára utaló térkép jelöli a Kisduna partján.□ - Kihalt név. A lakosság nem hallott róla.

Bátyai zátony Bátyaji záton -ba;-bú / e.,83 /
A község határának északi részén elterülő -vízmedrek által határolt- ártéri erdő.

Belső zátony Bëső záton -ba;bú / l.,177 /
A Zátony déli része. Kiszáradt vízmosások választják el a terület egészétől. Legeltetésre használják.

Bégyüri sarok -ba;-bú / sz.,209 /
Kat.térk.1888: Begyüri sárok. Bégyűr dűlő egy része a dusnoki határ közelében. Mélyfekvésű terület.

Bégyür -be;-bű / sz.,203 /
Nyr.VII.336., Kat.térk.1888: Begyür. - A községtől délkeletre eső dűlő. Neve ismeretlen eredetű.

± Bogyiszlói Porong
KÉL II.T.80.1749: Bogiſzlói Porong. - A Bogyiszlói úttól délnyugatra eső terület egykori neve, amelyet az 1734. évi határjárás jegyzőkönyve is említ. / MNy.IX.218 / - Kihalt név.

Bogyiszlói rámpa Bogyiszlaji rámpa '-hó;-tú / ú.,221 /
A Bogyiszlói ut és a védgát kereszteződése. Ezen keresztül közelítik meg a szállítóeszközök a Doromlás nevű erdőt.

Bogyiszlói rév Bogyiszlaji ré -be;-bű / e.,22o /
KÉL II.T.8o.1749: Bogi∫zloi Rév. - Régi dunai átkelőhely volt, amely jelentős forgalmat bonyolított le a Sárköz és a balparti terület között. Helyét erdővel borított zátony foglalta el. - Az idősebb adatközlők még emlékeznek rá.
"Valamikó sok embört, még jószágot vittek át a Bogyiszlaji rébe". / K.P. /

Bogyiszlói út Bogyiszlaji út -ra;-rú / u.,222 /
KÉL II.T.8o.1749: Via ex Bogi∫zlo. - Dusnok felől a Bogyiszlói révbe vezető széles út, amely Fajsz felé is elágazik. Ezt az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Bogyiszlóról Fajsz felé vivő út néven említi. / NéNy. IX.218. / - Másik ága az egykori Bogyiszlói pusztára, s azon keresztül Nádudvarra vitt. A fajszi határ délnyugati részén megmaradt az út egyik szakasza.
"A Bogyiszlaji útra dűl a háztáji födünk". / K.M. /

Bojár~-ba;-bú / sz.,226 /
KÉL II.T.8o.1749: Sylva Bojar; Birtr.vázl.1879., Kat. térk.1888: Bojár. - A községtől délnyugatra eső dűlő. Régebben erdős terület volt. A név eredetét nem ismerik. - Az adatközlők elmondása szerint, hatalmas vadalma és vadkörtefák, szilvások, bozótosok voltak ezen a részen. Csak a magasabb helyeken lévő földeket művelték, ahova nem jött fel a víz.
"Bojárba mindég sok paprikánk termött". / J.G. /

Bojári kút ~ -ra;-rú / kút,223 /
Bojár dülőben levő, jóvizű kút.
"Azelőtt sokszó jártunk a Bojári kútra itatni." / F.M. /

Bojári út ~ -ra;-rú / ú.,225 /
A községből a határ déli részébe vezető út, amely Bojár dülőn megy keresztül. - Neve régi eredetű.

Börkös ~ -re;-rű / sz.,231 /
Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Bőrkös. - A községtől délre eső, Bojárral határos dűlő. Egykor Bűrkős néven is említették. / NéNy.IX.221. /
"Öregapám idejibe, csak tére eresztötték haza a jószágot Börkösrű." / K.P. /

Börkösi fok ~ -ba;-bú / sz.,234 /
Sekélyebb, kiszáradt vízmeder volt Börkös dűlőben. Már felszántották.

Csárda Gyöngyvirág csárda -ba;-bú / é.,103 /
A fajszi rév melletti csárda. - Valamikor igen látogatott hely volt. Itt várakoztak a kompra és itt töltötték idejük egy részét a dunai malmokban őröltető gazdák. - A régi épület már nincs meg. A jelenlegi Gyöngyvirág csárda 1935-ben épült.
"A legtöbb bort a mónárok itták még azelőtt a Csárdába." / J.G. /

Cserefok ~ -ba;-bú / sz.,211 /
Felszántott vízmeder Kétágköz dülőben. A Csere nevezetűeknek volt ezen a részen földjük. Erről nevezték el a fokot is.

Csomóföld Csomófőd -re;-rű / sz.,108 /
Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Csomóföld. - A község határának északkeleti részén elterülő, magasabb fekvésű dűlő. - A név eredetét a következőképpen magyarázzák: "Amikó még a vizek mijatt nem ügön tuttak mindönfelé szántani, má akkó jis hasznátak ott egy csomó fődet a fajszijak. Azúta Csomófőd a neve." / M.I. /

Csökös ~ -be;-bű / sz.,201 /
Nyr.VII.336: Csökös. - A község délkeleti részéhez tartozó földek neve. Eredetét nem ismerik.

Csukma ~ -ra;-rú / sz.,117 /
Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Csukma. - A községtől keletre eső dűlő. Ezen vezet keresztül a műút, Fajszon át a révbe. A Csukma elnevezés alatt, újabban az 51-es út és a községi bekötőút elágazásánál levő autóbuszmegálló környékét értik.
"Ügön sokszó jüttünk be gyalog Csukmárú". / K.P. /

Csukmafok ~ -ba;-bú / sz.,116 /
Felszántott és részben elsímított vízmeder, amelyet az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Csokma foka néven említ. / NéNy.IX.219. / Helye ma is felismerhető Csukma dűlőben.

Csukmai út Csukmaji út -ra;-rú / ú.,126 /
A községbe vezető műút. - Régen murvával terítették. Nevét a mellette levő dűlőről kapta. Igen gyakran említik, mivel nagy forgalmat bonyolít le és rossz állapotban van.

+ Dellő Malád fok / ? /

Kihalt név. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve a község határának északi részén említi. / NéNy.IX.219. /
A lakosság nem hallott róla.

Déli tanya ~ '-ra;-rú / é.,18o /

A községtől délre létesitett termelőszövetkezeti tanyaközpont.
"Mék a Déli tanyára". / K.P. /

Délletői rámpa Déllőji rámpa '-hó;-tú / ú.,192 /

A délléői földekhez vezető, régi út elnevezése. Az utat elzáró sorompóhoz, csak az illetékes gazdáknak volt kulcsa. - Már régen nincs meg, de a helyére még emlékeznek.

Dellő ~ -be;-bű / sz.,151 /

Kat.térk.1888: Dellő. - A községtől délnyugatra eső földek neve. A terület egy része már beépült. Dellő néven említi a kataszteri térkép a Kisdunában lévő legelőt is.

+ Dobos / sz.,24o /

Nyr.VII.336., Kat.térk.1888: Dobos.-Ezen a néven már nem ismerik. Börkös és Eperjes dűlők fogták közre. Kisebb, erdőszéli terület volt. A kihalt név összefüggésben lehet a "doob-fa" nevével. / Nyr.VII.317-318. /

+Docsa foka / ? /

Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve említi, mint kelet felől a Csokma fokába torkolló vizet. / NéNy.IX.219./

Doromlás ra;-rú / e.,216 /
KÉL II.T.8c.1749: Sylva Doromlas. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Doromlási erdő néven említi. / Nény. IX.22c. / - A községtől délnyugatra fekszik az árterületen.
"Doromlásra jártunk feles rőzsét kötni". / K.M. /

Doromlási csárda '-ba;-bú / e.,21o /
Doromlás szélén, közel a Bogyiszlói révhez a Duna partján állt. Régi csárda volt, amelyet az 1734-es határjárás jegyzőkönyve is említ. / NéNy.IX.219. / Előtte húzódott a hajóvontató út. - Még emlékeznek rá az idősebb adatközlők, de helyét már évtizedekkel ezelőtt benőtte az erdő.
"Sokféle embör megfordút valamikó a Doromlási csárdába. Vótak azok közt ujanok is, akik idegön jószágot vittek át éjjelönte a Dunán". / L.L. /

Doromlási csőszház ~ -hó;-tú / é.,21o /
Doromlás északi részén lévő erdészház.

Doromlási rámpa ~ '-hó;-tú / u.,196 /
Az erdőbe vezető út, védgát felőli vége. Egykor sorompó zárta el. Csak az erdésznek volt hozzá kulcsa.

+ Doromlás-Szél / ? /
Nyr.VII.336: Doromlás-Szél. Kihalt név. Az erdőt védgát szegélyezi, s azon belül csak un."kubikok" vannak. Erről a névről nem hallottak az adatközlők.

+ Duna melletti füzes / ? /
Nyr.VII.336: Duna melletti füzes. - Már nincs nyoma. A név kihalt.

Dunaszél ~ -re;-rű / sz.,179 /
Nyr.VII.336.,Birtr.vázl.1879: Dunaszél. - A községtől délnyugatra eső, védgát melletti dűlő. Elnevezése a folyamszabályozás előtti időből ered. Mellette folyt a Kisduna.

Eperjes Epörjes Epörgyes -re;-rű / sz.,243 /
KÉL II.T.8o.1749: Sylva Eperies, Kat.térk.1888: Eperjes. - A községtől délre fekvő dűlő. Erdei irtásföld. "Epörjesrű alig gyütt haza termés. Mindönt tönkretöttek ott a szarvasok." / L.L. /

Eperjeshát Epörjeshát Epörgyeshát -ra;-rú / sz.,244 /
Nyr.VII.336: Eperjeshát. - Eperjes dűlőn áthúzódó magasabb fekvésű rész, amely árvizes esztendőkben is szárazon maradt.
"Epörjeshátra nem ügön gyütt fő a víz". / L.L. /

Erdőalja Erdőalja '-ra;-ru / sz.,1o9 /
Nyr.VII.336: Erdő-alja, Birtr.vázl.1879: Erdőalja.
A községtől keletre eső dűlő. Az oroszi Töles erdőről nevezték el egykor, amelynek létezésére már csak a név utal. - Az adatközlők elmondása szerint a dűlő északi határán 3o-4o évvel ezelőtt, állt még néhány több évszázados tölgyfa.

Erdőaljai fok Erdőajjai fok -ba;-bú / sz.,11c /
Felszántott, egykori vízmeder Erdőalja dűlőben. Helye még látható.

Erdőaljai kút Erdőajjai kút -ra;-rú / kút,111 /
A dűlőben lévő gémeskút. Mellette vezetett el az Erdőaljai út.
"Sokszó mögitattunk a zErdőajjai kuton". / J.G. /

Északi tanya ~ '-ra;-rú / é.,113 /
A község északnyugati részén épült termelőszövetkezeti tanyaközpont. Régebben Fölihatár néven említették a hozzátartozó területtel együtt. Bérlők használták. Itt létesült 1950-ben a Vörös Csillag Termelőszövetkezet. Azóta tovább fejlődött. Szarvasmarha -és lóistállók, valamint raktárak vannak itt.
"Gyüvök a zÉszaki tanyárú". / K.M. /

+ Fam pálé / ? /
Kihalt név. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Fajsz és Bovár határán említi. / NéNy.IX.219. / A lakosság nem hallott róla.

Fehérnád ~ -ba;-bú / sz.,155 /
KÉL II.T.8o.1749: Lacum Fejer-Nad, Nyr.VII.336., Birtr. vázl.1879: Fehérnád. - A községtől délkeletre eső, mélyebb fekvésű dűlő. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Fehér nád tó néven említi. / NéNy.IX.219 / A Duna szabályozása után kiszáradt. Jelenleg művelés alatt álló szántóterület.

Feket -re;-rű / sz.,188 /

Csánki III.327.1406: Feketh. - A községtől délkeletre eső, távoli határrész. Azelőtt puszta volt. A középkorban a kalocsai érsek nemes - exercituantes - jobbágyai lakták. A hódoltság alatt elnéptelenedett. Később bérlők kezére került, majd eladták. Feket-puszta kb. loo kh földdel, Szalontai Jenő fajszi lakos birtoka lett. A terület jelentős részét ugyancsak fajsziak vették meg, így jelenleg a fajszi Kék Duna Termelőszövetkezet földterületéhez tartozik. - A Feket név eredetét az ottani föld színével magyarázzák.
" A Feketrű hozott sár, még a kocsikerékrű së gyütt le. Ujan vót, mind a szurok." / J.G. /

+ Fajszi Porong

KÉL II.T.8o.1749: Faiſzé Porong. A Nagy-foktól északra eső terület régi, kihalt neve. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Fajszi Porong néven említi. / NéNy. IX.218. / - Ettől délre terült el a Bogyiszlói Porong. Később a bogyiszlóiak eladták Dunán inneni földjeiket, ezért szükségtelenné vált a kétféle megkülönböztetés. A határnak ezt a részét Öregporong, Felső-Öregporong és Kisporong dűlőnevek jelölték.

+ Felső-Öregporong / sz.,2oo /

Kat.térk.1888: Felső-Öregporong. - Öregporong dűlő magasabb - északi - része, ahova ritkábban jött föl a víz. - A lakosság szóhasználatában már nem fordul elő. Kihalt név.

Fokhegy Fokhögy -re;-rű / sz.,123 /
Nyr.VII.336: Fokhegye, Birtr.vázl.1879: Fokhegy. - A Foktól északkeletre elterülő dűlő. Elnevezése régi eredetü, már csak kevesen ismerik.

Fosórét ~ -re;-rű / sz.,93 /
Mélyebb fekvésű terület Fokhegy, Szégy és Tésem dűlőkben. - Egykor bosszúságból nevezték el a gyakran felfakadó talajvíz miatt. A földek utáni árendát évekig nem tudták kifizetni a bérlők, mert nem volt termés. "Vótak ujan esztendők, hogy Fosórétre rá së tuttunk mönni. Mindég viz át rajte." / M.I. /

Fosóréti út ~ -ra;-rú / u.,96 /
A határrészen át Kalocsára vezető ut volt. Néhány évvel ezelőtt szántották fel.

Fölihatár ~ -ra;-rú / sz.,95 /
A községtől északnyugatra eső határrész, hivatalos nevén: Szégy. - Mint közalapitvány, nagybérlők kezén volt 1945-ig. A területhez tartozó majorban alakult meg a Vörös Csillag Termelőszövetkezet. / L.Északi tanya / - A lakosság Fölihatárnak nevezi jelenleg is. "Azelőtt nëm ügön jártunk be Fölihatárra". / K.P. /

Fölijog ~ -ba;-bú / sz.,114 /
A község északi részéhez tartozó kisebb földterület elnevezése. A név eredetét nem ismerik.
"Fölijogba paprikánk vót legutóbb". / J.G. /

t Füzes / s: ., k.,148 /
Nyr.VII.336: Füzes-kert, Kat.térk.1888: Füzes. - A községet övező Fok délkeleti, kiszélesedett medrének egykori elnevezése. A füzesnek már nincs nyoma. A terület nagyobb része művelés alatt áll. A régi név teljesen kihalt.

Gara~ °-ra;-rú / sz.,187 /
Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Gara. - A községtől délkeletre fekvő dűlő a Dusnokra vezető, eperfás út mellett. "Garárú be löhet látni a határ déli részit." / K.M. /

Gara dombja~ °-ra;-rú / sz., hb.,186 /
A hasonló nevű dűlőben lévő halom. - Régen a község földje volt: "...Gara dombja a buzát és zabot termelte, mely terményeket a lakósok a kirendelt helyre szállitottak. Az elöljárók, szolgák és mindennemű és rendű vendégek és községi convenciósok szintén innen kapták járandóságukat. A község hármas igáját a ménlovakat és bikákat is ezen föld terményeiből tartották fönn." / Községi levéltár l.sz.irat. / - Jelenleg homok kitermelés folyik ezen a helyen. A domb egy részét már elhordták. Közben késő-avarkori sírokat találtak, amelyek feltárását a bajai Türr István Muzeum szakemberei végezték.
"Gara dombjárú aszt meséték a zöregök, hogy ott valami nagyúr löhet ötemetve. Alighanem arrú is neveszték ö valamikó. - Hogy mikó ét, aszt űk sö tutták, mer ammá ügön régön vót. Én eszt a zöregmáppátú hallottam gyerökkoromba." / M.I. /

+ Garai kaszáló / sz.,185 /
Kat.térk.1888: Garai kaszáló. - Kihalt név. A dűlő mélyebb fekvésű részén jelöli a térkép. A belvízrendezés nyomán kiszáradt és művelés alá került.

Garai kereszt Garaji köröszt -hő;-tű / ke.,195 /
Régi kőkereszt a Dusnokra vezető eperfás út mentén. Nevét a mellette levő dűlőről kapta.

Gálrámpa Gál rámpája °-hó;-tú / ú.,25o /
A védgáton levő átjáró, amelyen keresztül a dusnoki határhoz tartozó egykori Gál pusztáról a Duna partján levő Ösztövéri itatóhoz vezetett az út.

Gátőrház ~ -ba;-bú / é.,1o2 /
A védgát község melletti szakaszán épült őrház.

Gémesi Gémösi -be;-bű / e.,262 /
A községtől 1o km-re délre fekvő, dunai átkelőhely volt. Forgalma ezelőtt 3o-4o évvel megszünt. A révhez csárda is tartozott. A Gémesi név tovább él, mert a hely környékén levő erdőt ugyancsak Gémesinek nevezik.

+ Gémesi csárda Gémösi csárda / é.,263 /
A Gémesiben álló épület neve. Régen csárda volt, amelyre még többen emlékeznek. Nevét már nem említik. - Jelenleg vadászház.
"A Gémösi csárda távol esött a világ szömitű." / L.L. /

Gémesi fok Gémösi fok -ba;-bú / vm.,264 /
Az egykori csárdaépület mögött húzódó vízmeder, amely összeköttetésben van a Dunával.

Gémesi rámpa Gémösi rámpa °-hó;-tú / u.,265 /
A védgát és a Gémesibe vezető út kereszteződése.
"A Gémösi rámpához közö van a Duna". / K.M. /

Görön ~ -be;-bű / sz.,163 /
A község déli szélével érintkező dűlő. Hivatalos neve Tojkeszigot, de ezt a lakosság alig ismeri. A Görön elnevezést gyakran használják.
"Görönbe kövér föggyejink vannak". / J.G. /

Güzűfok Gözűfok -ba;-bú / sz.,245 /
KÉL II.T.8o.1749: Gözö-Fok; Alveus parvus Gözö-Fok. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Gyözö-fok néven említi. / Nólly.IX.218. / - Felszántott medre felismerhető a határ déli részén. A névre már kevesen emlékeznek.
"Gyerökkoromba egész nyáron víz vót a Güzűfokba".
/ M.I. /

Hajdú Bálint kútja Hajdú Bálint kúttya / kút,199 /
A Bogyiszlói út mellett álló kút. Nevét az egykor közelében lakó,"Hajdú" ragadványnevű Fekete Bálintról kapta. - Már csak ritkán említik.
"Mikó Nagyfokná kapátunk a Hajdú Bálint kuttyárú hortuk inni ja vizet". / F.M. /

Hajóállomás ~ -ra;-ru / é.,lol /
A Duna partján álló épület, amely a hajóforgalom megszűnéséig állomás volt. Jelenleg az általános iskola úttörői használják, mint csapatotthont.

+ Hajó és malomtelelő / vm.,128 /
A község 1720 és 1856 közötti állapotára utaló térkép jelöli a Kisduna felső szakaszán. Azóta kiszáradt a folyómeder. A telelő helyére már nem emlékeznek. A név kihalt.

Halászi kút ~ -ra;-ru / kút,160 /
A községtől délkeletre eső Halász-pusztáról elnevezett határrészen lévő kút.

+ Halász
1193: Halaz; 1352: Halaszi; 1407: Halaszy Poss. Halaz; 1415: Poss. Halazy sedis Solth; 1485: 1485: Poss. Halazy in com. Alb. sedis Solth / Csánki: III.327. /; Birtr. vázl.1879: Halász-puszta. - Fajsztól délkeletre elterülő határrész és major. Régi település nyomát őrzi. Eredetét tekintve a fejérvári keresztesek birtoka volt. 1369-től a szekszárdi apátságnak is éltek itt nemes jobbágyai. A lakosság elsősorban tőgazdálkodásból és halászatból élt, amelyre az egykori birtok neve is utal. A tulajdon körüli kettősség, idővel erőszakos területfoglalásokhoz vezetett. A különböző sérelmekkel kapcsolatos perek nyomán, hatalmas iratanyag gyűlt össze, amelyből további, kihalt földrajzinevek tűnnek elő: OL Reh.K.Lt.Dl.106.325: 1429-ben a fejérvári konvent Zsigmond parancsából megállapítja, hogy Földvári Henrik fajszi ispán és a többi szekszárdi apátsági prediálisok Nagymihályi Albert vránai perjelnek és a konventnek Halászi faluhoz tartozó egyes szántóföldjeit

erőszakos uton elfoglalták és azóta is használják. Két évvel később, János kalocsai érsek foglalta el az ugyancsak Halászihoz tartozó Chonta nevű erdő és Istvánaga nevű rét egyes részeit... A helyszíni vizsgálaton Jó Máté, a szekszárdi monostor prediálisa, majd Jakab, János fia, Mihály, Benedek fia, Tamás, Gallus fia, Benedek Máté fia fajszi prediálisok, Fülöp Mátyás fia Beékről, Jakab Egyed fia és Miklós Kelemen Dusnokról, Kemen László Körtvélyesről, Gallus, Benedek fia Nádudvarról az érsek jogtalan foglalását tanusították.

A XV.századi személynevekben a környékbeli Kag helység neve is előfordul, amely később a Halászkag névösszetételben szerepel:

OL Feh.K.Lt.Dl.lo6.986: 1464-ben guthi Ország Mihály nádor rendelt vizsgálatot a fejérvári konvent panaszára, mert Kagi Mihály, Szabó Pál, Szabó Fülöp, Lamperth Mihály, Kakas Jakab és Márton, Lamperth András, Damján Miklós, Fodor Pál és Balázs, Kagi Péter és Lukács, Waska János, Pál és Boronc, továbbá Antal és Józsa, Fajszi Péter fiai a halászi birtokon lévő halastavak bérlőitől loo forint értékben halakat erőszakos uton elvettek.

Halász /i/ elpusztult a hódoltság alatt. A környék településével együtt Kas is erre a sorsra jutott. Neveik azonban fennmaradtak, mint puszta, illetve határrésznevek. A XIX.században Halász-puszta neve még gyakran előfordul. 1821-től fajeziak is bérelték.[1]

1 Községi Levéltár 1.sz.irat

Később Halász-Kas, majd Halászkas néven kerül említésre. A névösszetétel a Halász-puszta és a hozzátartozó Kas határrész elnevezésből -valószínűleg telekkönyvezéskor- jött létre. A puszta bérlői gyakran változtak a családsággal együtt. Az ott élt emberek névhasználata nem kötődött hagyományokhoz, mivel távolabbi vidékről jöttek. Így a név idővel megrövidült. Halászkas helyett Kas-pusztát és kasi határt emlegettek. Később ez őrizte meg jelölő funkcióját. - A földosztás után az egész terület a fajszi határhoz kapcsolódott, ahol Kas központtal a Kék Duna Termelőszövetkezet szarvasmarha-nevelő telepet létesített. Az üzemegységhez műut vezet. - Az egykori Halász /i/, Halászpuszta elnevezésre már nem emlékeznek. A név kihalt. A régi település nyomát csak a domb őrzi, ahol most lakóépületek és istállók állnak.

Hídi kertek Hídi kertök -be;-bű / sz.,134 /
A Nagyhíd körül elterülő földek régies neve. Már nem használják, de még emlékeznek rá.
"A Hídi kertökbű sok gaszt ēihortunk valamikó." / L.L./

+Hídvég / ? /
Nyr.VII.336: Hídvég. - A Nagyhíd körül lehetett. Kihalt név.

Hosszúerdo ~ -be;-bű / sz.,174 /
Nyr.VII.336.,Birtr.vázl.1879: Hosszúerdő. - A község délkeleti szélével érintkező dűlő. Egy része beépült. Kisebb erdő volt ezen a területen a múlt században.

Hosszúerdő dombja ~ '-ra;-rú / sz.,175 /
A dűlő magasabb fekvésű része a Déli tanya közelében.

Hosszúerdei kút Hosszúerdeji kút -ra;-rú / kút,176 /
A Dusnokra vezető eperfás ut szélén álló gémeskút. Nevét a mellette lévő dűlőről kapta.

Hókom ~ -ba;-bú / vm.,17o /
A Sziget nyugati oldalán húzódó vízmeder, amely összeköttetésben áll a Dunával. Régi név. Eredetét nem ismerik.
"A Hókomba mindég viz vót". / K.M. /

Hókompart ~ -ra;-rú / sz.,171 /
A Hókomtól keletre eső szántóterület elnevezése. Régen legelő volt.

± Istvánága
KÉL III.No.159.143o: Istvánága. -Rét volt. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve vízmederként említi. / NéNy. IX.219. / Már nincs nyoma. Kihalt név.

Jegyzőföld Jegyzőfőd -be;-bű / sz.,125 /
Átafok és Fokhegy dűlőkben a jegyző által használt földterület egykori elnevezése.

Jegyzőföldi kút Jegyzőkút -ba;-bú / kút,124 /
A Fölifok északkeleti partján álló gémeskut. Környékét rossz emlékű helynek tartották.
"Gyerökkoromba hallottam, hogy a kúthó nem messze vót a kösség akasztófája. Ecső fölakasztottak ott valami birkatolvajt". / F.M. /

† Judásföld / ? /

Nyr.VII.336: Judásföld:" A jegyző és a pap birtoka, mit az úrbéri elkülönítés keresztülviteleért kaptak az uradalomtól". - A lakosság nem hallott róla. Kihalt név.

Kakaghát ~ -ra;-rú / sz.,242 /

KÉL II.T.8o.1749: Kakaſ hát. - A község határának délnyugati részén elnyuló, magas fekvésű terület Bojár dűlő és Pörös erdő között. Ma is így nevezik. "Kakashátrú mindég hamā lëmönt a víz". / J.G. /

Kalas ~ -ba;-bú / vm.,152 /

Az egykori Halász határában lévő, mély vízmeder és nádas. Régi, halászattal kapcsolatos név, amelynek szókezdő k-ja figyelmet érdemel. / Bárczi: A magyar nyelv életrajza 49-5o.old. /

Karasz ~ -ra;-rú / sz.,o.,26o /

Fajsztól délre eső, távoli határrész. Azelőtt érsekuradalmi birtok volt. Az egykori pusztát és a terület jelentős részét fajsziak bérelték. Így nevezik a keletre elterülő erdőt is. A név régiségére utal a Karaszi családnév előfordulása a XVIII.századtól Fajszon és Dusnokon.

Karaszi fok ~ -ba;-bú / vm.,261 /

Karaszon áthúzódó kanyargós, régi vízmeder. Ritkán száradt ki. Igen jó halászvíznek tartották.

"Sok csukát ōhortunk valamikó a Karaszi fokbú". / K.M. /

Kas Kass -ra;-rú / é.,sz.,112 /
NéNy.IX.22o: Kass-puszta. - Régi település nevét őrzi. Ma határrészt és termelőszövetkezeti üzemegységet jelöl a községtől délkeletre. / L. Halász. /

Katorka ~ °-ba;-bú / sz.,141 /
A község délkeleti szélén elterülő földek neve. Eredetét nem ismerik.

+ Kálváriasik / u.,k.,15o /
Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Kálváriasík. - Részben beépített terület a község délnyugati szélén. A községi térkép 172o és 1856 között itt jelöli a Kálváriát. Kihalt név.

Kántorföld Kántorföd -be;-bű / sz.,165 /
Egykor a kántor által használt föld volt Fehérnád dűlőben. Mivel közel esett a faluhoz, szérűként bérelték.

Kápolna Kápóna °-ba;-bú / é.,144 /
A temetőben lévő XIX.század végi épület. Jelenleg ravatalozóként használják.

Kenderáztató Kendörásztató -ba;-bú / vm.,157 /
A Kisduna mederszakaszának elnevezése. Ez a hely a községtől délnyugatra esik. A vízállástól függően, itt áztatták egykor a kendert. A névre már csak az öregek emlékeznek, mivel a kenderfeldolgozás rógen megszünt.
"Nyár végin má ügön büdös vót a víz a Kendörásztatóba. A halak is főpuffattak benne". / J.G. /

József Attila Tudományegyetem Könyvtára SZEGED

Kerek ~ -be;-bű / sz.,86 /

NéNy.IX.221: ..."Kerekpuszta neve az idők folyamán különböző alakban fordul elő: 1734.Kerék, 1880.P.Kerek, 1882.Kerekp., 1896.Kereki, Kerek-oroszi p., 1913. Kerekpuszta". - A községtől északkeletre eső határrész. Multjáról nincs közelebbi adat. E területet bátyaiaknak adta el a község. A mezőgazdaság átszervezése során egy részét visszacsatolták. Az egykori pusztának már nincs nyoma.

Kereki fok ~ -ba;-bú / vm.,88 /

Bátya és Fajsz határát elválasztó vízmeder, amelyet az utóbbi években felszántottak. Partját hatalmas fűzfák szegélyezték. Ezekből néhány megmaradt. A Kereki fok elnevezés ma is használatos.

Kerek kobolya ~ °-ba;-bú / vm.,178 /

A fajszi Zátonyban lévő mélyvizű hely. Alakjáról nevezték el. - A gulyások szerint a kobolyában "feneketlen" iszap van, ezért távoltartják tőle a környéken legelő jószágot.

"A Kerek kobolyábú nehezen kerűt ki éve a marha". / K.P. /

Kétágköz ~ -be;-bű / sz.,198 /

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Kétágköz. - A községtől délnyugatra eső dűlő. A Nagyfok nevű vízmeder ágai között terül el. Elnevezése innen ered. Talaja áradásos iszap. Igen jó termőföld. A határ egyik legrégebben művelés alatt álló része.

"Kétágközbe vótak a legmagossabb arankoronáju fődek."

/ J.G. /

Kétágközi rámpa ~ '-hó;-tú / ú.,197 /
A védgátról a kétágközi földekhez vezető egykori út, amely sorompóval volt ellátva. Már nincs nyoma.

Kéttemetői rámpa Kéttemetőji rámpa '-hó;-tú / ú.,139 /
A község két temetője között a Szigetbe vezető út és a védgát kereszteződése. A Kéttemetőji lejáró elnevezést is használják.

Kisbojár ~ -ba;-bú / sz.,230 /
Nyr.VII.336: Kisbojár. - Bojár dűlőnek Alsó Kétágköz és Rétalja közé benyúló része. Nevére -ebben a formában- már kevesen emlékeznek.

Kisbörkös ~ -be;-bű / sz.,233 /
Kat.térk.1888: Kisbörkös. -Börkös dűlő egy része, amelyet külön jelöl a térkép. A mellette elterülő Börkös, ebben az időben még nem állt művelés alatt. Innen ered a megkülönböztetés.

Kisduna Kizsduna '-ba;-bú / vm.,162 /
KÉL II.T.8o.1749: Ramus Danubii. - A község mellett folyó Duna mellékága. Vize hajózható volt a folyamszabályozás előtt. Azóta teljesen kiszáradt. A meder egy része korábban legelő volt, majd művelés alá került.
"Úgy monták a zöregök, hogy valamikó ja fajszi malmok itt vótak a Kizsdunába, a zÁrgyas iránt". / L.L. /

Kisdunatorok Kizsdunatorok -ba;-bú / vm.,2o4 /
Szigetfarok és az Uradalmi erdő között lévő mélyvizű öböl, ahol a Duna és a Kisduna medre találkozik.

Régen malom és hajótelelő volt. Ma jó halászóhely. Varsák lerakására igen alkalmas. Közelében horgásztanya épült.

+ Kisdéllő

Kat.térk.1888: Kisdéllő. - A községtől északra eső, feltöretlen területként jelöli a térkép. Kihalt név. A határnak ezt a részét Fölihatár néven említik.

+ Kis -és Nagydéllő

Nyr.VII.336: Kis -és Nagydéllő. - Kihalt név. Nagyobb területet jelölt a községtől északra. / Kat.térk.1888./ Valószínűleg legelő volt.

Kisporong~ -ra;-rú / sz.,184 /

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Kisporong. - A községtől délre eső, magas fekvésű terület. Régóta művelés alatt áll, mivel az elvonuló árvizek után, korán kiszáradt.

+ Kobolya

Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve a községtől északnyugatra említi: "...mely a Dellő Malád fokból szakad ki, s a Fam pálé nevű vízbe torkollik. Ez választja el Bovár és Fajsz határát." / NéNy.IX.219. / - Már nincs nyoma. A Duna 1831-1832.évi szabályozása során, erre terelődött a jelenlegi meder.

Kovácshalma Kovácsóma *-ra;-rú / sz.,213 /

KÉL II.T.8o.1749: Kovács-halma, Kat.térk.1888: Kovácsalma. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Kovácshalma néven említi. / NéNy.IX.218. / - A községtől délkeletre

levő magaslat, amelyet a Váradi fok övez félkörben. Egykor Várad pusztához tartozott. / NÉNy.IX.218. / - Bényes Elek szerint mesterséges domb. / Mo.geographiai szótára.Pest, 1851.II.k.4.l. / A domb tetején folyami iszap és benne nagymennyiségű mészváz / kagyló- és csigahéj / található. Minden bizonnyal úgy hordták össze. 1969/7o. telén 1624-es évszámú Lipót-tallér, apróbb ezüstérmék, fegyver, valamint emberi csontmaradványok kerültek itt felszínre a mélyszántás nyomán. A leletek csata utáni tömegtemetkezés helyére engednek következtetni. - A név eredetét nem ismeri a lakosság.

Kovácshalma dombja Kovácsóma dombja °-ra;-rú / sz.,214 /
A halom tetejének elnevezése. Ma is említik.

Kökényes Kökényös -be;-bű / sz.,2o8 /
Nyr.VII.336: Kökényes. Kovácshalmától északra eső dűlő.

Körösfa Körösfás -ba;-bú / sz.,133 /
A község keleti szélén húzódó,Szörtészek nevű fokra dűlő földek neve. A község régi térképe 172o és 1856 között "Nagy tölgyes, körösfás, sűrű bozótos, nyárfás őserdő" néven jelöli.

Körtésalja Körtésajja °-ra;-rú / sz.,1o6 /
Nyr.VII.336: Körtvélyesalja, Birtr.vázl.1879: Körtvésalja.
A községtől északkeletre elterülő dűlő. Elnevezése még a vadgyümölcsfák, bozótosok kiirtása előtti időből ered. Az adatközlők szerint 4o-5o évvel ezelőtt, állt még errefelé néhány öreg vadkörtefa. - 1429-ből származó adat utal a környéken Körtvélyes nevű helység

létezésére is Fajsz környékén. - OL Feh.K.Lt.Dl.1o6.358: "...a helyszíni vizsgálaton Jó Máté, a szekszárdi monostor prediálisa, majd Jakab, János fia, Mihály, Benedek fia, Tamás, Gallus fia, Benedek Máté fia fajszi prediálisok, Fülöp Mátyás fia Beékről, Jakab Egyed fia és Miklós Kelemen fia Dusnokról, Kemen László Körtvélyesről, Gallus, Benedek fia Nádudvarról az érsek jogtalan foglalását tanusították."

Körtésaljai kút Körtésajjai kút -ra;-rú / kút,1o7 /
A dülőben volt gémeskút elnevezése. Már nincs meg.

Köteles rámpa Köteles lejáró -hó;-tú / ú.,13o /
A védgát és a községből a Kisdunába vezető út kereszteződése. / Bővebben l. a belterüeti neveknél u.14 sz. alatt. /

+ Közép Porong / sz.,212 /
Kat.térk.1888: Közép Porong. - Kihalt név. Kisporong dűlő mellett jelöli a térkép.

Középzátony Középzáton -ba;-bú / l.,161 /
A Zátony belső, -terebélyes fűzfákkal borított- legeltetésre alkalmas része.

Kövecses Küvecsös -be;-bű / vm.,143 /
A Kisduna mederszakasza a Régi-temető mögött. - Nevét kőmorzsalékszerű talajáról kapta. 172o és 1856 között bárkarakodóhelyet jelöl ezen a részen a községi térkép. Régebben egész nyáron víz volt benne. Ide jártak mosni az asszonyok. Az utóbbi években teljesen kiszáradt.

Kulubi kereszt Kulubi köröszt -hő;-tű / ke.,167 /
Hosszúerdő dűlőben a Dusnokra vezető földút mellett álló kőkereszt. - Régen Sági köröszt néven említették. Az 1930-as években újította fel a "Kulubi" ragadványnevű Kocsis család. Jelenlegi elnevezése innen ered.

Küldoromlás ~ -ra;-rú / L.e.,216 /
A Doromlás nevű erdő, Dunán inneni részének hivatalos neve. A folyamszabályozás következtében vált külön a Dunán tul elterülő erdőségtől. A lakosság ezt a nevet nem használja.

Külkarasz ~ -ra;-rú / e.,267 /
Karasz határrész árterületen fekvő széle. - Egykor fajsziak bérelték. Később beültették facsemetékkel, amelyekből nyárfaerdő lett.

Lányos kobolya ~ '-ba;-bú / vm.,153 /
Mélyvizű öböl a Zátony északnyugati partján. Fürdésre alkalmatlan, életveszélyes állóvíz. Fenekén iszappal borított, éles kövek vannak. - Nevét az ott vízbe fult lányokról kapta. Azóta sokan belefulladtak.
"A Lányos kobolyához má a jószágot sé eresztyük köze, mer legutóbb a Keserű Misa, még a két gyerök is akkó fullatt bele, mikó ja marhákat akarták kihajtani belle".

Leneg Lenös -re;-rű / e.,248 /
A község határának délkeleti részét lezáró erdő. Vadgazdaság, ahol fácántenyésztés folyik. A fakitermelés szünetel.

Lenesalja Lenösajja *-ra;-rú / sz.,247 /
A Lenes erdőre dűlő földek régies neve. Ritkán fordul elő.

Lóúsztató ~ -ba;-bú / vm.,149 /
A Kisduna Kövecses nevű nederszakaszának délkeleti része. Egykor mély víz volt benne, amelyben nyáron lovakat úsztattak. Már kiszáradt. Az idősebbek még emlékeznek rá. "A Kápóna mögött, a Küvecsösbe vót a Lóusztató. Nëm apatt ki abbú ja víz soha. Fajszi búcsú előtt -mikó má kevesebb vót a dolog- lëvittük kocsivā cda ja zasszonyokat mosni. Ük mostak, mink mëg kifogtunk oszt mëgmostuk , mëgúsztattuk a lovakat. Közbe mëg is föröttünk."
/ J.G. /

Malomforgás ~ -ba;-bú / vm.,94 /
A községtől északnyugatra eső Duna-meder és alámosott partszakasz. Itt voltak valamikor a fajszi malmok. Az utolsót 1941-ben zúzta össze a jég. A Malomforgás elnevezést még gyakran emlitik a halászok, mert ott erős a víz sodra és csak a part mellett tudnak felfelé evezni.
"Jó Ferkójék a Malomforgásba pusztútak ē, hajóstú".
/ Cs.P. /

Matyó Kata rámpa ~ *-hó;-tú / u.,154 /
A védgát és a Szigetbe vezető út kereszteződése. - Régi név, amelyet a Polytvai rámpa elnevezés váltott fel.
"Matyó Katárú neveszték ē, mer ű lakott ott, mikó ja tőtést csinyáták". / M.I. /

Molnár fok Mónárfok -ba;-bú / vm.,253 /
A belvíz elvezetésére szolgáló, kimélyített vízmeder

Ösztövér határrészen. A név eredete ismeretlen.

Mórafő ~ -re;-rű / sz.,218 /

Nyr.VII.336: Mórafő. - Kisporong dűlő magasabb részének elnevezése. Régi név, amelyhez elhomályosult monda is fűződött. A lakosság csak hallott róla, de nem ismeri. "Mórafőrű rebözsgettek valamit a zöregök. Embörfej vót a. Ük së tuttak rúla sokat. Mink akkó még kicsik vótunk, oszt nëm ügön értöttük". / L.L. /

Móravölgy Móravőgy -be;-bű / sz.,219 /

Mélyebb fekvésű szántóterület ugyanott.

+ Nagybojár / L.sz.,226 /

Kat.térk.1888: Nagybojár. - Kihalt név. Ma az egész dűlőt Bojár néven ismerik. A térkép, mint feltöretlen legelőt jelöli.

Nagyfok ~ -hó;-tú / sz.,206 /

KÉL II.T.8o.1749: Alveus Nagy Fok. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve "Nagy Fok nevű folyóvizes árok" néven említi "...amely a Dunából szakad ki". / NéNy.IX.218. / Kétágköz dűlőt kelet-nyugati irányban átszelő vízmeder volt. A múlt század második felében, a folyamszabályozás után száradt ki. Később helyenként felszántották és a mellette elterülő földeket nevezték el róla. Igy 1o-15 kh terület vette fel a Nagyfok elnevezést. A fel nem szántott partoldalakat szilvafák és kökénybokrok szegélyezték. Azóta jelentősen megváltozott a terület felszíne, de a fok medre hellyel-közzel ma is felismerhető. Nevét még említik.

Nyílas -ba;-bú / sz.,99 /
Csukma dűlő egy része. Elnevezése a földek szétosztásával kapcsolatos. Régen a birtokbavétel előtt "nyílat húztak" egymás között az érdekeltek. A föld sorsolásának ezt a módját Fajszon ma is alkalmazzák.

Nyomásközpont -ba;-bú / é.,136 /
A községtől keletre eső lakott hely. Itt van a bátyai, fajszi és miskei határt öntözővízzel ellátó központ, amelyet Öntözőfürt néven is említenek. Automatizált műszaki egység.

+ Oltványos / sz.,238 /
Kat.térk.1888: Oltványos. - Kihalt név. A községtől délkeletre eső Eperjes dűlő mellett jelöli a térkép.

Orosz puszta Orosz Oroz -ra;-rú / é.,sz.,97 /
Orosz/i/ Oroz / 1431:Deh.K.Lt.lad.3.fasc.5.num.22. / Orozy / 1431:u.o.lad.2.fasc.11.num.118. / / Csánki:III.327. / Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Oroszi néven említi. / NéNy. IX.219. / - A községtől keletre fekvő település maradványa. A középkorban -mint falu- a kalocsai érsek birtokához tartozott. Eredeti lakóiról nem maradt hiteles feljegyzés. Győrffy György: Tanulmányok a magyar állam eredetéről / Bp. 1959.86.l. / c. munkájában irja: "...már Anonymus említést tesz Álmos vezérhez csatlakozott oroszokról." "...az orosz népnév mai jelentése mellett az egész középkoron át kimutatható. Az orosz szó itt ugyanolyan jelentésváltozáson ment át, mint a magyar hajdú, vagy a német Schweitzer szó: 'szabad katonáskodó népelem' > 'zsoldos segédcsapat' > 'testőr' > 'ajtónálló'. Konstantinos Porphyrogennetos alatt kazárok

pharangok, rúnzok és türkök / magyarok / ...jelennek meg a testőrségben." "Konstantinos kortársa 947-ben Fajsz fejedelem..." / Φαλίῆς /

Ugyancsak Györffy: A honfoglaló magyarok települési rendjéről / Archeológiai Értesítő 1970.97.sz.207.l. / "Fajsz Árpád után az első, akinek fejedelemsége biztos. Ezzel összhangban van, hogy a Duna fejedelmi partvonálát is kézben tartotta. Téli udvarának helyét Tolna várral és Tarhacsival szemközt levő Duna-parti Fajsz falu máig őrzi..."

Az egykori település neve talán összefüggésbe hozható e megállapításokkal. Orozy elpusztult a hódoltság alatt. A néphagyomány szerint / ? / karácsony éjjelén dúlták fel a törökök.- Úgy mondták: "Orozva törtek rájuk." Az 1690-es portaösszeírásban Oroszi az elpusztult helyek között szerepel.[1] Később -mint puszta- újból benépesült. A régi templom kövei még 30-40 évvel ezelőtt a gazdasági épületek közelében levő dombon fehéredtek. - 1945 után egész utcasor épült Oroszon. Fejlődése később megállt és lakói a fajszi termelőszövetkezetben vállaltak munkát. Az utóbbi évtizedben a házakat is lebontották. Orosz puszta teljesen elnéptelenedett. Már csak a volt uradalmi ispánház romjai láthatók. Az Orosz -fajszias: Oroz- név ma határrészt jelöl. Az Orosz puszta elnevezés kihalóban van.

Oroszi határfok Oroszi fok -ba;-bú / vm.,loo /

A határmezsgyén húzódó egykori vízmeder, amely a fajszi határt elválasztotta az érsekuradalmi pusztához tartozó területtől. - Már felszántották.

---

[1] Galgóczy Károly: Pest, Pilis és Solt törvényesen egyesült megye monográfiája /Bp.,1876./ 66.l.

Öregporong Örekporong -ra;-rú / sz.,207 /
Nyr.VII.336: Öreg porong, Birtr.vázl.1879: Öregporong. Kétágköz és Kisporong dűlők közötti, magasabb fekvésű terület. Ez a község határának egyik legrégebben művelés alatt álló része. Korábban Faiszé Porong néven jelölte a térkép. / KÉL II.T.8o.1749. / L.ott!

Ösztövér ~ -be;-bű / sz.,254 /
A községtől 6 km-re délre eső határrész. Azelőtt a kalocsai érsek birtokához tartozott, amelyet fajsziak béreltek. - Sovány, kevés termést adó földek voltak errefelé. Vizes esztendőkben a terület jelentős része ugaron maradt.
"Ösztövérbű csak a papoknak vót hasznuk, mer a zárendát akkó jis fizetnünk köllött, amikó nem termött a föd. Tutták űk is, hogy hijába erőködik ott a cseléd." / M.I. /

+ Ösztövéri csőszház / sz.,256 /
A hasonló nevü határrészen álló, régi téglaépület volt. Néhány évvel ezelőtt bontották le. Helye még látható, de nevét már nem említik.

Ösztövéri itató ~ -hó;-tú / o.,252 /
Ösztövér irányában a Duna enyhén lejtős partjáról megközelíthető, sekélyebb vizű mederrész. - Régen ide hajtották itatni az ösztövéri gulyát és a nyájat. A név ma is a partszakasz megjelölésére szolgál. Leginkább a halászok említik.
"Áradáskó mindég lëereszködünk ladikkája zösztövéri itatóhó." / Cs.P. /

Panka tó Pankató -ba;-bú / sz.,258 /
Ösztövér határrészen lévő mélyfekvésű terület, ahol régebben víz állt. A belvízrendezés nyomán száradt ki. Ma jó termőföld. A név eredete ismeretlen.

Pankató fok ~ -ba;-bú / sz.,259 /
A Pankatóhoz vezető egykori vizmeder. Már felszántották.

† Papkaszálás / ? /
Nyr.VII.336: Papkaszálás. - Kihalt név. A lakosság nem hallott róla.

Papkobolya ~ '-ba;-bú / vm.,121 /
Duna-parti hely a Sziget északi részénél. - Valamikor egy fiatal pap fulladt itt az erősen örvénylő vízbe. Azóta feltöltődött és eliszaposodott errefelé a meder, de a Papkobolya elnevezés megmaradt.

† Pap Rétye / ? /
KÉL II.T.8o.1749: Pap Rétye. - Kihalt, régi név. A térkép Sylva Doromlás környékén jelöli. Nem lokalizálható.

Parlagrét Paragrét -re;-rű / sz.,142 /
Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Parlagrét. - A községtől keletre eső, mélyfekvésű dűlő, amely a felfakadó talajvíz miatt régente sokszor parlagon maradt.
"Gyerökkorunkba Paragrétre jártunk bíbic, meg szárcsatojást szönni." / L.L. /

Patyom ~ -ba;-bú / sz.,173 /
A községtől délre eső földek neve, Tejkesziget és Kisporong dűlőkben.

Patyomi gödör Patyomigödör -be;-bű / g.,164 /
Nagyobb kiterjedésű, náddal benőtt gödör a község és a patyomi földek között. Régebben víz állt benne. Valamikor innen hordták a földet az épitkezésekhez.

Peretény fok ~ -ba;-bú / vm.,257 /
Ősztövér határrészen húzódó vízmeder. Az utóbbi években kiszáradt és egyes részeit felszántották.

Pétermajor Pétörmajor -ba;-bú / sz.,249 /
Ősztövértől keletre eső határrész, amelyből kisebb területet Bajszhoz csatoltak. Az itt elpusztult érsekuradalmi major nevét őrzi.

Pipafa Pipafaji dűlő -be;-bű / sz.,158 /
Fehérnád dűlő egyik része. Régen sok üreges szárú - un. "kecskerágó"- csorje nőtt errefelé, amelyből pipaszárat készitettek az öregek. Erről nevezték el a területet is.

Piri vadas ~ -ba;-bú / sz.,229 /
A községtől 4 km-re délre eső Pörös nevű erdő melletti földek neve. A név eredetét nem ismerik.

Polytvai rámpa Polytvaji rámpa '-hó;-tú / L.u.154 /
A Matyó Kata rámpa[x] elnevezés más változata. Ma többen így emlitik a Szigetbe vezető út és a védgát kereszteződését Polytvánál. / [x]L.ott! /
"A Polytvaji rámpátú ügön meredök út vitt a Kiszdunán körösztű Szügotbe. Azér, ha csikókka vótunk, mindég kereket kötöttünk." / F.M. /

Pörös ~ -be;-bű / e.,237 /

A község határának délnyugati részét lezáró erdő. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve még Bojári erdő néven említi. / NéNy.IX.22o./ - Az 1749-ből származó térkép Sylva Bojar néven jelöli. / KHL II.T.8o. / - A Pörös elnevezés Gróf Festetics József /1694-1757/ által a kalocsai érsekség ellen, Kistolna birtokáért indított határpör - Processus Dni Generalis Festetics qua Terrastris Tolnensis respectu Plagae Kis-Tolna conam Delegato Judicio Palatinali Ao 1746 contra Archiepiscopatum motus - nyomán keletkezett.

"Keseró István fajszi lakos vallotta 1746-ban: Jelen volt, midőn Tekéntetes Pest Vármegye Vice-Ispánja, és Szolga Biró urajmék Fajszi határt jártanak, az holott is hallotta Bogyiszlóiaktul, hogy azon három határt, ugy mint Napkelettrül Fajszit, Délrül Dalocsajt, és Nap Nyugatrul Kis-Tolnaj Földet Zugó-fok névő Forrás különböztettné." / NéNy.IX.22o. /

Az erdőt később "pörös úton" a kalocsai érsekség vette birtokba. Erről -amint az idézet bizonyítja- a lakosságnak is tudomása volt. A Pörös név eredete így magyarázható.

Régi dögtér Régi döktér -hő;-tű / vm.,127 /

A községtől nyugatra eső hely a Sziget oldalában. Valamikor ide temették az elhullott állatokat. Az elnevzés már csak az öregek emlékezetében él.

"A Régi Döktértű a Kizsduna választott ē régön a falut."

/ M.I. /

Régi marhadelelő ~ -re;-rű / sz.,191 /
Dunaszól dűlőtől keletre, a Kisdunából kiemelkedő zátony, amely régen legelő volt. Hatalmas baromkút állt rajta. Ezt a részt kb. 10 évvel ezelőtt szántották fel. Neve már lassan feledésbe merül.

Régi temető ~ -be;-bű / t.,138 /
Gyakran említik Kápónás temető néven is, mivel az itt álló kápolnában történik a ravatalozás. A régi sírkövek évszámaiból következtetve 1780 körül kezdték meg ezen a helyen a temetkezést.

Rétalja Rétajja °-ra;-rú / sz.,224 /
Alsó Kétágköz és a Bogyiszlói út közötti terület elnevezése. Az 1749-ből származó térkép Pap Rétye néven jelöli, mint erdei tisztást. / KÉL II.T.80. / - Az idős adatközlők elmondása szerint 50-60 éve művelik. Azelőtt legelő volt.
"Azelőtt Rétajjára a víz mijatt még nyár végin sö löhetött rámönna. Mindég tocsogós vót." / L.L. /

Rév Ré -be;-bű / p.,104 /
Régi dunai átkelőhely a községtől 1 km-re. A rév kompforgalma köti össze az 51-es utat, Bomborin és Tolnán keresztül a 6-os főútvonallal.

Révház Réház -ba;-bú / é.,105 /
A komp közelében álló épület, ahol a révészek tartózkodnak. Ebben tartják a forgalom ellátásához szükséges kellékeket is.

Rokkás ~ -ba;-bú / sz.,166 /
Fehérnád dűlőnek a Dusnokra vezető út felőli része. Keskeny, igen hosszú földek voltak errefelé. - Timár Kálmán a régi dűlőnevek között említi. / NéNy.IX.221./

Rokkási út ~ -ra;-rú / u.,181 /
A rokkási földek mellett vezető út elnevezése.

Satra sziget Satra szüget -hő;-tű / sz.,122 /
A Sziget északnyugati része, ahol egykor a "Satra" ragadványnevű Tumó Ambrus földje és szilvása volt. Keskeny partszegély választja el a Dunától, amelyen forgalmas út vezet keresztül.

Sártő Sártü -hő;-tű / sz.,183 /
Kétágköz dűlőtől keletre eső terület. Itt van a Sártőfok és a Nagyfok elágazása. A határnak ezt a részét ma is Sártő, vagy Sártű néven említik.

Sártőfok Sártüfok -ba;-bú / vm.,193 /
KéL II.T.8o.1749: Alveus Sár-tó Fok, uo. Alveus Sártő-Fok. Régi, kiszáradt vízmeder. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve is említi: "A kelet felé tartó Sártőfok a határ Fajsz és a Bogyiszlóhoz tartozó Doromlás között." / NéNy.IX.218. / - Timár Kálmán a következőképpen ír róla: "Érdekes a Sártőfok neve. Ebben a Sár / népiesen Sára / vizének neve rejlik. Alsómégytől / régi Sármégy / kezdve Miskén át még ma is nyomon kísérhető a Sár vize. Ettől kapta nevét a Sárköz s a régi Sármégy falu. Sármégy már 1198-ban előfordul oklevélben."

/ Timár Kálmán: Alsómégy a középkorban. Kalocsai Ujság, 1936. 44. sz. / - A Sártőfok nevét ma is gyakran említik, mivel Fajsz határában egyes szakaszai megmaradtak. Jelentősége; hogy Kökényes dűlő és Kovácshalma mellett húzódó, kimélyített medre veszeti le a belvizet a Váradi fokon át a Vajasba.

Sebesfok Sebősfok -ba;-bú / vm.,255 /
Ösztövér határrészen észak-déli irányban húzódó, kanyargós vízmeder, amely a Peretény fokkal volt kapcsolatban. Már csak helyenként ismerhető fel. A jelenlegi belvízrendezés más rendszert követ és a talajfelszínt ennek megfelelően alakítják.

Sik ~ -ra;-rú / t.,sz.,169 /
A községet délről határoló, egykori legelő. Régen itt gyülekeztek nagybőjtben, vasárnap délutánonként a fiatalok. Játékaik és táncaik az előző nemzedékek hagyományait őrizték:
"A Sikon gyüttek össze ja legényök, még a lányok vasárnap, létánnya után. Ameddég világos vót, addég métásztak, még csülkösztek ott a legényök. A lányok ott csipkölőttek körülöttük. Este osztán kerektáncba kesztek, oszt későjig elénekőgettek. Ügön szép fajszi énekök vótak azok, még a régi üdőkbű. - Szentivánkó meg nagy tüzet raktak, körütáncóták, ómát sütöttek benne. Később tüzet ugrottak. Alig tutták abbahanni. A lányokér sokszó má sörüvé gyütt a zannyuk, mer talán röggelig së möntek vóna haza." / J.G. /

Sóshátalja Sóshátalja ˀ-ra;-rú / sz.,228 /
KÉL II.T.8o.1749: Locus Sos-hát, uo. Soshát, Nyr.VII. 336: Sóshátalja, Birtr.vázl.1879: Szarva és Sóshátalja. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Sóshát néven említi, mint erdős helyet. / NéNy.IX.218. / - A községtől délkeletre eső, távoli dűlő a Lenes erdő mellett. Neve ritkán fordul elő.

Sportpálya ~ ˀ-ra;-rú / L.t.169 /
Bekerített terület a Sík északi részén. Itt tartják a labdarúgó-mérkőzéseket. A lakosság a Fudbalpálya elnevezést használja.

Súti kút ~ -ra;-rú / k.,246 /
Az Ösztövérbe vezető út mellett álló kút, Bojár és Eperjes dűlők között. A mellette levő föld tulajdonosáról nevezték el. - Uj György szerint -aki összegyüjtötte a régi, fajszi gúnyneveket- a "Súti"; síró, siránkozó ember. / Nyr.VII.432. /

Szakadás ~ -hó;-tú / sz.,92 /
A községtől északnyugatra eső hely, ahol 1891-ben átszakította a jeges ár a gátat. A termőtalajt elmosta itt a víz. A környék ma is a Szakadás nevet viseli.

Szarva ~ ˀ-ra;-rú / sz.,232 /
KÉL II.T.8o.1749: Sylva Szarva, Nyr.VII.336: Szarva, Birtr.vázl.1879: Szarva és Sóshátalja, Kat.térk.1888: Szarvas. - Az 1734-es határjárás jegyzőkönyében, mint "Szarva nevű erdő" szerepel. / NéNy.IX.218. / A község

határát lezáró dűlő. Lenes erdő közelében. Neve a délnyugati határrész megjelölésére szolgál.

Szarva fok Szarvaji fok -ba;-bú / vm.,241 /
KÉL II.T.8o.1749: Szarva Fok. - Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve is említi: "...innen pedig a Szarva nevű erdő mellett levő fokhoz értek, ahol a dusnoki határ találkozik Várad pusztával." / NéNy.IX.218. / Régi vízmeder, amely a Sártófokból ágazott ki. Az utóbbi évtizedben szántották fel. Helye még felismerhető az egykori Szarva dűlő mélyebb részein.

† Szarvai kaszáló / sz.,236 /
Kat.térk.1888: Szarvai kaszáló. A hasonló nevű fok környékén volt. Már régen feltörték. Nevére csak az öregek emlékeznek.

Szarvai kút Szarvaji kút -ra;-rú / k.,227 /
Szarva dűlő szélén, a Bogyiszlói út mellett álló kút. Vizét nem itta a jószág, mert büdös volt.

Szánút~ -ra;-rú / u.,19o /
Valamikor a Sziget déli részén vezetett keresztül. Már csak a nevére emlékeznek.

Szegényház Szögénház -ba;-bú / é.,137 /
A két temető között vezető út, és a védgát szegletében álló, régi épület. A múlt század végén a járványos betegek elkülönítésére szolgált. Később a falu szegényei laktak benne. Ma is Szögénház néven említik.
"Kipusztútak má a Szögénházba lakó énekös kúdúsok."
/ J.G. /

Szerecsen fok Szerecsön fok -ba;-bú / vm.,251 /
Egykori vízmeder Ösztövér határrészen a Lenes nevű erdő mellett. Régebben a fok környékét is Szerecsön néven említették.
"Azér hijják Szerecsönnek, mer a török üdőkbe vót ujan is ott. Eszt apám hallotta ja dusnokijaktú." / M.I. /
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye általános ismertetője és címtára /Bp.1930./ 306.l.: "A nép ajkán élő monda szerint 2 dusnoki lakos, Matity és Perity a Garáb erdőben levágták a török vezér fejét és így felszabadították a török zaklatástól a községet." - Elképzelhető, hogy e furcsa név és a monda között valamilyen összefüggés van. Garáb igen közel esik a Szerecsen fokhoz.

+ Szégy ~ / sz.,98 /
Nyr.VII.336: Szegy, Birtr.vázl.1879: Szégy. - A Fölihatár néven ismert terület régi neve. A lakosság nem hallott róla.

Sziget Szüget -be;-bű / sz.,168 /
KÉL II.T.80.1749: Insula Failzensis, Nyr.VII.336: Sziget, Birtr.vázl.1879: Sziget. - Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve Fajszi sziget néven említi. / NéNy.IX.219. / - A Kisduna és a Hókom által határolt terület, amelyet még a múlt század elején a folyó Duna két ága vett körül. A község térképe 1720 és 1856 között Fajszi sziget őserdő és gyümölcsfák néven jelöli.□ -Az ősgyümölcsös pusztulásával kapcsolatban a következő feljegyzés olvasható: "A 18 ik században megkezdődött az urodalom és a község közötti

perlekedés. - Az urodalom ekkor házhelyeket osztott ki, úrbéri dézsma nélkül, a törvénykezést Uriszéken végezte, s bróbát tett, hogy a legelőt közös használat alá vegye. A regáléból a pálinka mérést megvonta, a sziget és a zátonyok birtokát magának tulajdonította, a szigeti gyümölcsfák kivágatását elrendelte, kárpótlásul a kivágott erdőért, de ezt a rendeletét nem érhette el, mert a gyümölcsfák közül azok s a neki ítélt erdővel - a legutolsó szál vesszőig mind a lakosoktól kivágattatott. Midőn már minden erdő kivágatott a szigeti őserdőre került a sor, melyből nincs más, mint a templomban levő padok, melyeket "Troll" hajósi asztalos készitett." / Községi levéltár 1. sz. irat / - Az öregek elbeszélése szerint a szigeti gyümölcsfák termése később is fontos szerepet töltött be a lakosság élelmezésében. Az idős emberek és a gyerekek a Szigetben "őriztek" egész nyáron át, megtartva a régi pásztorélet hagyományait.[x] - A kis szigeti földparcellákhoz való ragaszkodás sokáig megmaradt, de a gyümölcsfák lassan kipusztultak. Azóta a Sziget szántóterületté alakult.

Szigetfarok Szügetfarok -ba;-bú / sz.,2o5 /
A Sziget déli -egykor gyümölcsfákkal sűrűn benőtt- része, ahol a Hókom és a Kisduna medre találkozik.

---

[x] A gyümölcsösökben és szilvásokban az "őrzők" / régiesen; budárok / nádkunyhókat készítettek és aratás végétől őszig azokban éltek. Hetenként egyszer jártak haza. Szabad tűznél -legszívesebben cserépedényekben- főztek. Napközben a közeli vizekben -nyomót és gyakran szigonyt használva- ősi módszerekkel / lopva / halásztak. Őrtüzeik melléről, messze zengő: "Ábrahám!" kiáltásokkal üdvözölték egymást.

Szilas ~ -ra;-rá / sz.,172 /
Nyr.VII.336: Szilos. Kat.térk.1888:Szilas. NéNy.IX.221: Szilas. - Dunaszél és Görön dűlők között a Bogyiszlói út mellett elterülő földek neve. Szerepel a község régi feljegyzéseiben is: "A határban volt abban az időben sok erdő, úgymint: Erdőalja, - hosszú erdő Szilas - Kis erdő s ezek között sok rét és halastó..." / Községi levéltár 1.sz.i. / Az erdőnek már nincs nyoma. A később itt állt házak ugyancsak elpusztultak. - Ma szántóterület, amelyet változatlanul Szilas néven említenek.

Szörtészek Szörtészök -be;-bű / sz.,132 /
Birtr.vázl.1879: Szörtészek, Kat.térk.1888: Szörtésnök. A községet keletről határoló Fok túlsó partjának elnevezése. - Valamikor bozótos, fákkal sűrűn benőtt terület volt.

Szunyogos ~ -ba;-bú / e.,87 /
Erdős, vízparti hely a Bátyai zátonyban. Elnevezése a halászoktól ered. Ők ismerik.

Táló Tálló -ba;-bú / sz.,235 /
KÉL II.T.8o.1749: Palus Talod, Birtr.vázl.1879: Táló, Kat. térk.1888: Tálló. - Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve említi: "A további határ Dusnok és Fajsz közt a délkelet felé elnyúló Tallód tó." / NéNy.IX.218. / Timár Kálmán a szép magyar határnevek közé sorolja: "Tálló nevét onnan magyarázza a nép, hogy tálalakú mélyebb hely. Az egykori Tallód tó." / NéNy.IX.221. / - Neve ma ugyanott határrészt jelöl.

Tejkesziget ~ -he;-bű / L.sz.,163 /

Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Tejkesziget. - A község déli részével érintkező dűlő. A hivatalos név helyett a lakosság a Göröm elnevezést használja. / L.ott! / - Úgy mondják, hogy valamikor sok "tejke" volt errefelé. Ezt vették figyelembe a kataszteri térképek készítésének idejében a névadásnál . A név utótagja a terület enyhe domborulatára céloz, mivel ide ritkán jött fel a víz.

± Temető kert / t. 145 /

A község 172o és 1856 közötti állapotára utaló térkép ezen a néven jelöli a temetőt. Később Régi temető néven fordul elő. / Kat.térk.1888. / - A porladó sírköveken már csak elmosódott évszámok látszanak. / Az 17oo-as évekre utaló születési és halálozási adatok lehetnek. / - Ma ezt a területet Uj temető néven említik, mivel kb. 3o évvel ezelőtt ismét megkezdődött itt a temetkezés.

± Tessény fok

Kihalt név. Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve említi: "Az északi irányt megtartva Tessény fok nevű vízhez jutottak, mely keletről jövet a Docsa fokába szakad..." / NéNy. IX.219. / - Azon kiszáradt vízmedrek egyike lehetett, amelyet régen felszántottak. A legidősebb adatközlők sem hallottak róla.

Téglaégető ~ -hő;-tű / g.,119 /

A községtől északra eső terület, ahol most téglaégetés folyik. Korábban a Nagyhíd közelében volt ilyen nevű hely.

Tésem Tésöm -be;-bű / sz.,115 /
Nyr.VII.336., Birtr.vázl.1879: Tésem. - A községtől északkeletre elterülő dűlő. Nevének eredete ismeretlen.

Tilos Tilas -ba;-bú / sz.,147 /
Nyr.VII.336., Kat.térk.1888: Tilos. - A Józsapaló mellett levő dűlő. Nevére már csak az öregek emlékeznek. Úgy tudják, hogy régen valamiféle tilalom alatt állt ez a terület.

+ Tófenék / sz.,91 /
Kihalóban levő név. A községtől északkeletre eső, távoli dűlőt jelöl. - Valamikor a Halászi / Poss.Halazy / birtokhoz tartozó halastavak egyike lehetett. Mély fekvésű terület, amelynek fekete agyagtalajában sok csigahéj található.

+ Töles
Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve említi: "Áthaladva a Bátyáról Fajszra vivő országúton, továbbra is a Tessény fok medrét követve, majd azon átmenve nyugat felé elérték a Töles erdőnek szegélyét..." / NéNy.IX.219. / - Az egykori erdőnek már nincs nyoma, de emléke az Erdőalja dűlőnévben -ugyanott- fennmaradt. / L.ott! /

Túlafok ~ -ra;-rú / k.,sz.,131 /
A községet félkör alakban övező Fok keleti / túlsó / partjához tartozó terület. Részben lakott hely, ahol kertek és szántóföldek vannak. Nevét gyakran említik.

Túlahíd ~ -ra;-rú / sz.,140 /
A község keleti szélén levő Nagyhíd körüli földek neve.

† Tuláti füzes

Nyr.VII.336: Tuláti füzes. - Kihalt név. Egykor ártéri erdőt jelölt a Duna túlsó partján. A lakosság nem hallott róla.

Uradalmi erdő ~ -hő;-tű / e.,189 /

A Zátony déli részét borító erdő. Neve a "Fajszi Lakosok által megtagadott Uraság adója és az Erdők pusztítása végett" 18o4-től a "Fajszi lakosok ellen a Segzardi Földes Uraság által folytatott Per" nyomán keletkezett.x A Zátonyon levő erdőt a vármegye az uradalomnak ítélte. Azóta Uradalmi erdő néven említik.

Vajas fok ~ -ba;-bú / vm.,266 /

Ösztövér határrészen levő vízmeder, amely a Vajas nevű folyóvízből szakadt ki. Részben már felszántották.

Vajastorok ~ -hó;-tú / vm.,268 /

Karasz határrész legdélibb pontja. Itt ér véget a Vajas. Torkolatát zsilip zárja el a Dunától.

Vakgyurka ~ '-ba;-bú / e.,269 /

Karasz délkeleti része a Vajas kanyarulatában. Sovány földek voltak itt, amelyeken a szarvasok és a vaddisznók tönkretették a termést. - Ma fásított terület. Nevének eredete ismeretlen.

Varajt ~ -ra;-rú / sz.,9o /

1369: Varaht; 1433: Varayth, Belsew Warayth; 1498: Warveth. / Csánki: III.327. / - Fajsztól északkeletre elterülő

xPest megyei Levéltár. A vármegye 18o4.évi jegyzőkönyvei 261.,336.,436.,840.old.

határrész. - Már a honfoglalás előtti időben lakott terület volt. 1958-ban késő avarkori temetőt tártak fel ezen a helyen. A temető a 7oo-as évek utáni griffes-indás korszak hanyatló ágában keletkezhetett és átnyúlt a honfoglalás korába.[1]

A Varajt helynév a Fajszi-Székben tömörült szekszárdi prediálisokkal kapcsolatban fordul elő oklevelekben. / Varayth, Belsew Warayth 1433: Fejérvári kereszesek konv.házi levéltára, lad.3.fasc.5.num.43; Waryeth 1498: uo.lad.3.fasc.11. num.22.és lad.3.fasc.11.num.14. / - Egykori lakói a szekszárdi apátság nemes jobbágyai / jobagiones prediales / voltak. A török hódoltság alatt elnéptelenedett, de az 169o. évi összeirásban még a solti járás lakott helységei között szerepel: "Varajd /7 lakos, semmijök sincs./" [2]- A település az 1811.évi árvíz következtében végleg elpusztult. [3]

A régi helynév ma ugyanott határrészt jelöl.

Győrffy György: Tanulmányok a magyar állam eredetéről c. munkájában / Bp.,1959.88-89.1. / a következőket írja: "A Βάραγγοι-nak megfelelő varang népnév helynévben tűnik fel az Árpádok nemzetségi szállásterületén..." " A XI.századi segédnépek összetételét a császári chrysobullákból ismerhetjük meg... Az 1o49-ben csak magában álló orosz megjelölés mellett 1o6o-tól varang, 1o73-ban oroszvarang; 1o74: orosz, varang, kölpény, frank, bolgár, szerecsen" népnevek fordulnak elő.

---

1 Dr.Zalotai Elemér: A fajszi avarkori temető /Kecskemét, 1961./"A 136 bolygatatlan sír többségében női és gyermekcsontvázakat találtak. A leletek között agyagedények, vasból készült tőr maradványok, csatok, bronzból öntött szijvégek, karperecek és gyöngyök voltak.

2 Galgóczy Károly: Pest, Pilis és Solt törv.egyesült megye monográfiája /Bp.,1896.I.94.1./

3 Tőry Kálmán: A Duna szabályozása /Bp.,1952.197-2o6.1./

Eredetét tekintve a Varajt / 1369: Varaht / helynév már pontosabban nem ellenőrizhető, de talán megengedhető az a következtetés, hogy Árpád unokájának nevét viselő falu / nemzetségi szállásterület / közelében az egykori varang kísérőnép nevének fennmaradt változatával állunk szemben. A feltételezést megerősíti Győrffy a következőkben: " A ...kölpény népnév személynevekben és helynevekben tűnik fel. Helynevekben felbukkan 1193: Culpen a régi Tolna várral átellenben..." / l.uo. / Ezen kivül Fajsz közelében az Orosz / 1431: Orozy / helynév is előfordul.

Váradi fok ~ -ba;-bú / vm.,159 /
A község határának délkeleti részén húzódó vízmeder. Az elpusztult Várad / Csánki III.327: 1448: Poss. Warad, KéL II.T.80.1749: Sylva Paiedii Varad / nevét őrzi. Ma Váradi fok; Váradi csatorna alakban fordul elő. Timár Kálmán a következőket írja: "Várad egykori helységet 1394-ben említik először oklevélben. Ma dusnoki határnevek őrzik emlékét. Az u.n. Földkönyvben nyilvántartott dűlőnevek: Kisvárad I. és Kisvárad II. dűlő. A nép így ismeri: Kisváradi d., Nagyvárad d. A katonai térképen: Váradi fok nevű víz." / NéNy.IX.221. /

Várszeg Várszegpuszta Várszög -re;-rű / sz.,89 /
Fajszhoz tartozó dunántúli terület. Az 1831-32. évi Dunaszabályozás következtében szakadt el a község határától. Régen erdő borította, amelyet a múlt században irtottak ki. - A hagyomány szerint Fajsz lakói a Duna kanyarulatának -itt volt- szögletén várták valamikor a királyt, akinek

megmentették az életét. - A lakosság úgy tudja, hogy a Várszög név igen régi eredetű.

A környéken ismert népmonda szerint / Fajszi honismereti értesítő. Kecskemét,1967.21.1. /: "A fajsziak nömössége onnand ered, hoty Szent István királt az ellenségji ēfokták -de hogy némötök vótak-é, vagy pogányok, aszt má nem tunni-, de kijakarták vinni az országbú a Dunán hajóvā. Hát eszt möktutták a fajszijak, oszt azok nem akarik engenni, hogy erabójják a királt. Nekimöntek az erdőnek. Baltávā sok, de ügön sok indát csapdostak ki, úgy hogy amikó aszt összefonták, akkó ērekesztötték vele ja vizet. Ammög nem tudott mönni. Akkó ja bodonnyajikkā körűfokták a hajót, oszt kiszabaditották István királt. Azzā hálláta mög eszt, hogy a fajszijak amig fajszijak, addig sönkinek sömmivē nem tartoznak. / No dehát nem vót ám az mindig úgy, ahogy aszt ēröndőte! / A fajszijak mög még a templomukat is űrúlla neveszték ē. Azé van a búcsújjuk is Isván királkó." [1]

Vásártér ~ -re;-rű / l.,118 /

A Sziget és a Dunára vezető út között elterülő egykori legelő, ahol a vásárokat tartják. Korábban bekerített terület volt.

Vöröskő Vörös-kű -re;-rű / vm.,215 /

A doromlási erdő mellett levő kőgát, amely a Duna vizét a túlsó part felé tereli. Egykor a közeli erdészházban lakó Vörös nevű erdészről nevezték el. Ma ezen a néven

1 Adatközlő: id.Petróczki Mihály 81 éves, Foktő,Lenin u.84.

említik a hely környékét.

Zátony Záton -ba;-bú / e.,l.,sz.,156 /

A községtől délkeletre eső árterület. Déli részét erdő borítja, a többi legelő és szántó.

Zsidótemető ~ -hő;-tű / t.,146 /

A Régi temető mellett levő kisebb terület. Egykor ide temetkeztek a községben élő izraeliták.

II. 3. Fajsz földrajzi neveinek történelmi sajátosságai

A szótári részben közölt bel- és külterületi nevek keletkezésének kora csak alak, típus és jelentéstartalom szerinti elemzéssel közelíthető meg. Erre munkámban csak érintőlegesen vállalkozhattam, mivel az elsősorban a névanyag összegyűjtésére irányult.

A nevek egy részét okleveles adatok rögzítik. Ezek között lehetnek régebbi eredetűek is, hiszen csak a véletlenen múlt, hogy valamely nevet mikor jegyeztek fel és ezek közül melyik maradt meg.

A legrégebbi nevek közé tartoznak az egykori településnevek, amelyek a határrész és dűlőnevekben megőrződtek. Előfordulásuk már a XII. századtól nyomon követhető. Gazdagabb változatuk a XIV. és XV. századi oklevelekben jelentkezik. A XVII. század utolsó évtizedében és a XVIII. században új fordulat következik a nevek írásbeli rögzítése terén. Az 1734-es fajszi határjárás jegyzőkönyvében és az 1749-ben készült térképen már színesebb formában tűnnek elő az erdők, határrészek, utak, vizek és átkelőhelyek nevei.

Végül a kataszteri térképek készítése nyomán bontakozik ki a differenciált névanyag, bár a térképek készítői a nevek alaposabb ismeretének hiányában alkalmaztak olyan névjelöléseket is, amelyeket a lakosság nyelvhasználata a későbbiekben nem igazolt.

A kihalt nevek száma nem jelentős; mindössze 18,2 %. Ezek pusztulása a vízszabályozás és a különböző korok

gazdálkodásával kapcsolatos változásokkal magyarázható. A nevek kronológiai áttekintése nyomán kitűnik, hogy a régi időkből származó nevek többségét a lakosság ma is használja.

A belterületi nevek közül a falurészek elnevezései tekinthetők a legrégebbieknek. Ezeket a község 1720 és 1856 közötti nevei nyomán rögzíti a térkép. A mai utcanevek többsége az utóbbi 25-30 évben keletkezett, így történetiségükről nem szólhatok.

III. 1. A névanyag csoportosítása a név keletkezése, a névadás indítéka szerint

Külterület

Köznévből alakult földrajzi nevek

I. Természeti nevek

a/ Víznevek

Fajsz környékén különös jelentőséggel bírtak egykor a vizek. A Dunából kiszakadó fokok behálózták a határt és különböző állóvizekbe torkolltak. A művelhető terület nagysága a vízállástól függött, ezért a lakosság megélhetését a földmüvelés mellett a halászat egészítette ki.

A víznevek többségének alapeleme a fok főnév, amely egymagában /Fok/ és meghatározó elemmel együtt alkot nevet: Börkösi fok, Cserefok, Csukmafok, ± Dellő /Falád fok, ± Docsa fok/a/ ± Fajszi nagyfok, Fölifok, Gémesi fok, Güzüfok, Karaszi fok, Kerekfok, Molnárfok, Nagyfok,

Orossi fok, Peretény fok, Sártófok, Sebes fok, Szarvafok, ± Tessény fok, Váradi fok.

A terület nyugati határán folyik a Duna, amelynek neve a Kisduna összetételben szerepel. A különböző Duna-parti mélyvizű helyek nevének alapeleme a kobolya főnév. Ezek: ± Kobolya, Lányos kobolya, Kerek kobolya, Papkobolya alakban fordulnak elő. A Hókom nevű ér névadási indítéka ismeretlen.

A víznevek közé sorolhatók a kutak nevei is: ± Apostak kút, Baromkút, Halászi kút, Hosszúerdeji kút, Körtésaljai kút, Szarvai kút. Ezek között említhetők személynévi meghatározó eleműek is: Hajdú Bálint kútja, Súti kút.

Ugyancsak víznév volt egykor a Fehérnád /± Lacum Fojer-Nad/ és a Tálló / ± Palus Talod/ , valamint a Panka tó dűlőnév is.

b/ Földnevek

A föld megnevezése jóval sokrétűbb, mint a vizeké. Ez a föld felszíni, minőségi, alaki és helyzeti sajátosságaiból következik. Az általában síknak mondható táj változatosságát a földnevek gazdagsága bizonyítja.

1./ Felszínnevek

A neveknek ez a csoportja viszonylag csekély szintkülönbségeket jelöl. Ezek az itt élő emberek számára egykor mégis nagy jelentőséggel bírtak, mert a vízből kiálló dombok, hátak, partok és szigetek voltak településre, földművelésre , legeltetésre elsősorban alkalmasak.

A vizek melletti magasabban fekvő területek nevének

alapeleme a part, amelyhez meghatározó elemként a víz neve járul: Hókompart. A vízből kiemelkedő felszín neve: Sziget / + Insula Faizensis /, Zátony, Bátyai zátony.

2./ Talajnevek

A földnevek egy csoportjának elnevezése a talaj valamilyen sajátosságára vonatkozik. A vízjárta területek névadásában meghatározó elemmel együtt fordul elő a rét alapelem: Fosórét, Parlagrét. A föld színére utal a Feket határrész elnevezés. Jelentősnek mondható a föld alapelem a Csomóföld, Jegyzőföld, + Judásföld, Kántorföld és Papfőd elnevezésekben. Számos névben előfordul a porong alapelem, amely magasabb fekvésű, folyami öntéstalajt jelöl: + Bogyiszlói Porong, + Fajszi Porong, + Felső Öregporong, Kisporong, + Közép Porong és Öregporong.

3./ Testrészekből alakult földrajzi nevek

A föld alakját, felszínének domborulatát és mélyedéseit különböző testrészek nevei is jelölik. Ez a névadási mód a terület elnevezései között gyakran előfordul. Alapelemként a farok, fenék, fő, hát és szarv/a/ említhető: Szigetfarok, Tófenék, Mórafő, Eperjeshát, Kakashát, Sóshát, Szarva.

4./ Helyzetviszonyító és alakmeghatározó nevek

Az ide sorolt nevek közé azok tartoznak, amelyek úgy jelölik a táj vagy a belterület egyes részeit, hogy a már ismert helyhez viszonyítva nevezik meg helyzetét.

Gyakori alapelemként fordul elő az alja, köz és szél: Erdőalja, Lenesalja, Körtvélyesalja, Rétalja, Sóshátalja, Kétágköz, Dunaszél, + Doromlás-Szél. Sajátos helyzetviszonyító nevek: + Tuláti füzes, Túlafok, Túlahid. Alakmeghatározó nevek: Fokhegy és Kerek.

5./ Birtoklástörténeti nevek

A föld birtoklásának alapját jelölő másodlagos földszerzés nyoma a jog alapelemmel alkot nevet a Fölijog elnevezésben.[1]

6./ A növény és állatvilággal kapcsolatos nevek

A határ elnevezéseiben mind a növényzet, mind az állatvilág nevei előfordulnak. A növényzet neveiből alakult földnevek: Bürkös /régen Bürkős/, + Füzes, Eperjes, Kőrösfa, Kökényes, Lenes, Szilas, + Tölés. Állatnevekből jött létre a Gémesi és Szunyogos elnevezés. Meghatározó elemként is jelentkeznek a területen honos állatnevek: Güzűfok, Kakashát.

7./ Asszociációkon alapuló földrajzi nevek

A föld nevében sűrítődhet a róla alkotott vélemény, a sorozatos rossz termés következtében fellépő értékítélet. Ilyen a névanyagban szereplő Ösztövér elnevezés.

II. Műveltségi nevek

1./ Foglalkozásnevek

A környéken fennmaradt nevek egy része az állattartás,

[1] Az egykori prediális jogállapotból következett a fajsziak földhasználata, majd: "Az 1836-ik évben lett a föld örökösen a jobbágyoké... az 1840-iki törvény kimondta a leánygyermekekre is a föld örökösödését..." /Községi levéltár 1.sz.irat/

halászat és viziélet szókincséből ered. Az egykori állattartás és pásztorélet elnevezései: + Akó, Disznóállás, Régi marhadelelő, Ösztövéri itató, Garai kaszáló, Tilos. Régi, halászatra utaló nevek: + Halászi, Halászkas, Kas, Kalas. Vizimolnársággal kapcsolatos a Malomforrás elnevezés.

2./ Létesítménynevek

A müveltségi nevek e csoportjába különböző emberi alkotások, létesítmények, épületek nevei tartoznak.

Az utakat jelölő nevek egy részét arról nevezték el, hogy hol vezetnek át: Bojári út, Csukmai út, Körtésaljai út; mások az út végcélját nevezik meg: Bogyiszlói út, Kalocsai út. Ugyanez a névadási indíték jelentkezik a Bogyiszlói rév elnevezésben. A töltésen átvezető átjárók neve: Gémesi rámpa, Kéttemetői rámpa, Polytvai rámpa. Épületek neveit jelölik a +Csősz Akoly, Révház, Szegényház, legújabban Déli tanya és Nyomásközpont. A község régi temetője: + Temetőkert. A létesítménynevek közé tartoznak a csárda, hid, kereszt, szállás alapelemekkel előforduló elnevezések: + Doromlási csárda, + Gémesi csárda, Nagyhíd, Garai kereszt, Baranyiszállás.

3./ Eseménynevek

Mütárggyal kapcsolatos eseményre utal a Szakadás alapelem, amely az 1891-es gátszakadás emlékét őrzi.

3. Személynévi eredetű földrajzi nevek

A földrajzi névanyagban személynevek is előfordulnak, mégpedig egymagukban vagy köznevekkel együtt.

1./ Puszta személynevekből alakult földrajzi nevek

A személynevekből alakult földrajzi nevek legrégibb típusa a puszta személynévből álló földrajzi név. A névadásnak ez a módja visszanyúlik a X. századba, amidőn még a magyarság nomadizáló életet élt.[1]

Fajsz korai úri neveink török eredetű csoportjába tartozik. Erről Bárczi a következőket írja: " Különös családi névadás példáját látjuk Árpád leszármazóinak egy ágában. Jutocsa..., törökül annyi, mint inyenc, ennek unokaöccse Ízelő ugyanolyan jelentésű, csak magyar nevet visel, viszont Jutocsa fia Falicsi Fali /..., a kettő alkalmasint ugyanazon személy neve becéző képzővel és anélkül/, a fal ige származékai".[2] Fajsz / φαλίτζης / fejedelmet 947-ben Konstantinos kortársként említi, tehát bizonyos, hogy élő személy volt.[3] A következőket Györffytől idézem: " A magyar fejedelmek felsorolásában Fajszot kihagyták. A krónikaírók nyilván azért törölték Fajsz emlékét az uralkodók névsorából, mert Koppány trónigényének a primogenitura alapján is jogos látszatot adott".[4]

Községünkön kívül Somogyban két Fajsz helynevet találunk és a név Veszprémben is előfordul. A Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis első kötetének XXVIII. sz. okmányában III. Incze pápa 1212. március 3-án már említ egy Fajsz nevű falut.

---

1 Bárczi: A magyar szókincs eredete / Bp.1959./ 131.l.
2 Györffy: Tanulmányok a magyar állam eredetéről / Bp.1959./ 84.l.
3 Uo. 85.l.
4 A Veszprém Megyei Levéltár 474/1973.lvt.sz.közlése.

A határ elnevezései közül ugyancsak régi eredetű puszta személynévnek tűnik a Gara dűlőnév. Korábbi keletkezésű kéttagú nevek: Bakmáté és Vakgyurka.

2./ Személynév és köznév kapcsolatából alakult földrajzi nevek

A személynévi alapelemű nevek a puszta személynevekből keletkezettekhez állnak közel. Meghatározó elemük köznév. E névtipusba tartozik a Móragó elnevezés.

3./ Köznévi alapelemű nevek

A köznévi alapelemű nevek száma nagyobb a személynévi alapeleműeknél. Ezekben családnevek és keresztnevek egyaránt előfordulnak. Családnévi előtagúak: Cserefok, Gálrámpa, Móravölgy, Peretény fok, ± Tessény fok. Személynévi előtagú nevek: Máriavárga, Pankató, Pétermajor.

a / Természeti nevek

Fajsz környékének folyó- és állóvíznevei alapelemekben nem változatosak, mert csak az ág/a/, fok és tó e csoport neveinek alkotója. Gyakori a fok alapelem melletti családnév: Cserefok, ± Decsa fok/a/, Peretény fok, ± Tessény fok. Az ág/a/ és a tó alapelem személynévi meghatározó elemmel fordul elő: ± Istvánága, Pankató.

b / Földnevek

A határ földnevei a felszín domborulatait, mélyedéseit jelölik. Régi személyneveket őrző előtagokkal a domb/ja/, halom /halma/ és a völgy alapelemek vesznek részt a névalkotásban: Gara dombja, Kovácshalma, Móravölgy.

Belterület

a / A névanyag jellemző vonásai

Fajsz a Kisduna és a Fok által határolt területen épült. Ezen belül a dombok, hátak és partok voltak településre legalkalmasabbak. Az ide épült házcsoportokból alakultak ki a falurészek és utcák, amelyeket lapályos részek választottak el egymástól. A belterület elnevezései közül a falurésznevek tekinthetők a legrégebbieknek.

A múlt század második felében bekövetkezett tűzvészek nyomán átépült a község. A rendezett utcák eleinte nem kaptak nevet. A tájékozódás az ott lakók család- és ragadványneve alapján történt. A község három kerületre oszlott és ezen belül kaptak számot a lakóházak. A belterületen való eligazodást a tovább élő falurésznevek segítették. Később megindult az utcák személyekről, szentekről való elnevezése.

A mai utcanevek a felszabadulást követő évtizedekben jöttek létre. A régi nevek nagyobb része az un. "nagy tűz előtti" térkép ránkmaradt másolatáról olvashatók le, amelyet 1897 decemberében Fekete Márton /Gyuri/ nevű fajszi lakos készített.[1] E forrás 1720 és 1856 közötti adatokat rögzít, részletesen feltüntetve a falurészek, utcák, közök, fokok, gödrök és létesítmények neveit. A másolat készítője a korabeli helyesírást követi. A hagyaték értékét növeli, hogy feltüntet minden egyes lakóházat, egykori tulajdonosának nevével együtt. A hozzáértő szemlélő -a rögzített adatok nyomán- könnyen felidézheti a feledésbe merülő múlt beszédes nyelvi emlékeit.

1 Jelenleg a községi könyvtárban őrzik.

Falurésznevek

A falu régebbi történetének korából valók. Egy részük a folyamszabályozás előtti időből ered. Keletkezésük körülményeire utaló írásbeli adat nem maradt. A talaj szintkülönbségei alapján csoportosíthatók.

Magasabb fekvésűek: Dunavég, Fokpart, Rajna, Serpenyő, Sikszél.

Mélyebben fekvők: Békarikató, Fokalja.

Ezek a régebbi keletkezésű, valamint az újabban létrejött falurész- és utcanevek a névadás indítéka szempontjából a következőképpen csoportosíthatók:

1./ Természeti alakulatról elnevezettek:

Fölifok, Kerekfok, + Rajna ágak, + Sáros lapály.

2./ Létesítményekről elnevezettek:

Bikaistálló, Buszmegálló, + Csősz Akoly, Jegyzői lak, Művelődési ház, Nagyhíd, + Olaj malom, Önkiszolgáló bolt, Paprikamalom, Piac, Református templom, Szentháromság, Tanácsháza, Téesz székház, Vágóhíd.

3./ Személyekről elnevezettek:

Régibbek: Kohári kereszt, + Máté András köz, Pálék kútja, Sándorgödör, Turi kút.

Újabbak /a felszabadulás utáni időből/: Ady Endre utca, Arany János utca, Árpád utca, Bajcsy-Zsilinszky utca, Dózsa György utca, Hemeder István utca, Hunyadi János utca, József Attila utca, Károlyi Mihály utca, Kohári utca, Kossuth Lajos utca, Marx Károly utca, Mészáros Lázár utca, Petőfi Sándor utca, Rákóczi utca, Sallai Imre utca,

Ságvári Endre utca, Somogyi Béla utca, Szent István utca, Széchenyi utca, Táncsics Mihály utca, Vörösmarty utca.

4./ Esztétikai nevek:

Liget sor, Rózsa utca, Tavasz utca.

5./ Emlékeztető nevek

Államférfiakról, hadvezérekről, neves politikusokról és a munkásmozgalom mártírjairól elnevezett utcák:

Árpád utca, Bajcsy-Zsilinszky utca, Dózsa György utca, Hunyadi János utca, Károlyi Mihály utca, Kossuth Lajos utca, Marx Károly utca, Mészáros Lázár utca, Rákóczi utca, Sallai Imre utca, Ságvári Endre utca, Somogyi Béla utca, Széchenyi utca, Táncsics Mihály utca.

Helyi mártírokról elnevezettek: Hemeder István utca, Mártírok útja.

Költőkről elnevezett utcák: Ady Endre utca, Arany János utca, József Attila utca, Petőfi Sándor utca, Vörösmarty utca.

IV. Az előforduló földrajzi nevek nyelvtana

Hangtan

A névanyag hangtani tekintetben a község enyhén ö-ző és é-ző nyelvjárását tükrözi. /vö. Imre Samu: A mai magyar nyelvjárások rendszere /Bp.1971./ A Baja környéki nyelvjárástipus 343-344.l. Fajsz a magyar nyelvatlasz F-12. sz. kutatópontja./

Alaktan

1./ A földrajzi nevek szerkezete

Köznévi eredetű egytagú nevek: Sík, Szakadás, Sziget, Zátony.

Többtagú nevek

alanyos nem fordul elő,

tárgyas: Lóúsztató, Kenderáztató, Téglaégető,

határozós: Átafok, Túlafok, Túlahid,

jelzős:

- minőségjelzős: Fehérnád, Kisbojár, Kisbörkös, Nagybojár, Nagyfok, Öregporong,

- birtokosjelzős: Baromkút, Erdőalja, Gátőrház, Güzűfok, Jegyzőföld, Hajóállomás, Hókompart, Kálváriasík, Kántorföld, Malomforgás, Papkaszálás, Révház, Vásártér,

- mennyiségjelzős: Kétágköz, Kétgödörköze, Kéttemetői rámpa.

Összetett nevek: Doromlás-Szél, Eperjeshát, Sóshát-alja.

Többszörösen összetett nevek: Hosszúerdő dombja, Kovácshalma dombja.

Személynévi eredetűek

egytagú nevek: Fajsz, Gara,

többtagú nevek: Ambrus kereszt, Gara dombja, Gál-rámpa, Hajdú Bálint kútja, Kovácshalma, Matyó Kata rámpa, Satra sziget, Súti kút, Tessény fok,

többszörös összetételek: Kovácshalma dombja, Pankató fok.

2./ Képzős nevek

A képzős nevek között több egyelemű /nem összetett/ -s képzős név található: Börkös, Csökös, Dobos, Eperjes, Füzes, Kökényes, Kövecses, Lenes, Nyílas, Oltványos, Pörös, Rokkás, Szilas, Szunyogos, Töles. Ez a legjelentősebb helynévképző.

Egyelemű -i képzős név a Gémesi. Az összetett nevekben az alapelem előtti -i képzős nevek felsorolását lásd fentebb a minőségjelzős neveknél: Bátyai zátony, Bogyiszlai rámpa, Bogyiszlói rév, Bojári kút stb. Ilyen szerkezetü -i képzős név nagy számban fordul elő.

A deverbális -ó, -ő képzős nevek száma viszonylag kevés: Dőllő, Tálló.

Előfordul néhány -k többesjelre végződő név is: Begyüri sárok /?/, Hidi kertek.

-é birtokjeles név a Fam Pálé és Józsapalé.

Jelentéstan

A földrajzi neveket alkotó szókincs

1./ Köznevek

Tárgykörük szerint sokfélék. Egy részük fogalmi tartalma a területhez kapcsolódik /zátony, rév, kút, út, kereszt, fok, föld, kobolya, rámpa, rét, gödör, völgy, sziget, erdő stb./ , más részük e sokféle jelentéscsoportba tartozó szavak közül kerül ki:

Állatnevek: borjú, disznó, güzü, ló, marha, szunyog.

A földművelés nevei: kenderáztató, kaszáló, kaszálás.

Az állattartás nevei: disznóállás, lóúsztató, itató, marhadelelő.

A víz környékének nevei: ág/a/, fok, hajó, halász, kas, kút, szakadás, sziget, tó, torok, zátony stb. A terület jellegének megfelelően ezek száma viszonylag nagy.

2./ Személynevek

Előfordulnak személynevekből alakultak: Ambrus kereszt, Pankató, Pétermajor.

Vannak családnevekből keletkezettek: Cserefok, Mórafő, Tessény fok, Turi kút.

Ragadványnevekből alakultak: Baranyiszállás /hivatalosan Csere/, Hajdú Bálint kútja /hivatalosan Fekete/, Kulubi kereszt /hivatalosan Kocsis/, Vakgyurka /feltételezhetően régi csúfnév/.

Névtípusok

A nevek "jelentése" szerint a következő típusok állíthatók fel Inczefi Géza: Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata /Makó környékének földrajzi nevei alapján/ /Bp.197o. 49-51.l./ c. munkájában alkalmazott szempontokat követve:

A típus

Nehéz eldönteni, hogy ezek a nevek tulajdonnevek-e vagy csak a földrajzi hely köznévi megjelölései: / A név egyedi identifikáló szerepe nem bizonyosan kizárólagos./ Csárda, Füzes, Kápolna, Kobolya, Sik, Sziget, Zátony.

B típus

Egyedi identifikáló nevek, bár jelentéstartalmuk nem tartalmaz olyan nyelvi elemet, amely egyedivé tenné őket. Köznévi értékük közismert: Fehérnád, Hosszúerdő, Közép-

zátony, Parlagrét.

C típus

Ezeknek a neveknek csak a második tagja tartalmaz valóságvonatkoztatást. Az előtag csak elkülönítő szerepű: Fölihatár, Felső Öregporong, Erdőaljai fok, Hosszúerdeji kút, Ösztövéri csőszház.

D típus

E nevek előtagja csak azonosító szerepű, köznévként jelentés nélküli. Az utótag tartalmaz valóságvonatkoztatást: Doromlás-Szél, Cserefok, Peretény fok, Vajastorok.

E típus

Jellemzője, hogy a nevek jelölő szerepe megvan, de nem a valóságra utalnak a mai ember számára: Csökös, Dobos, Kövecses, Oltványos, Pörös, Rokkás, Szánút, Vajas.

F típus

Az idetartozó neveknek csak azonosító szerepük van, köznévként jelentéstartalmuk ismeretlen a beszélők számára: Csukma, Göröm, Hókom, Kalas, Karasz, Szégy, Szörtészek, Tésem.

Mondattan

Mondattöredék lehet a Begyür név.

V. A földrajzi névanyag élete

1./ A közösség névhasználata

A névanyag összegyűjtésekor a lakosság szélesebb körének névismeretére támaszkodtam. Igyekeztem a nevek

múltbeli szerepéről tájékozódni. A megkérdezettek jól ismerik a régi határrész, dűlő- és vízneveket. Azok nagyobb részét lokalizálni is tudják. Mivel Fajsz határát nem tagosították, a művelhető földterület igen elaprózódott. Így a közismert elnevezések használata mellett állandóan újak születtek.

A lakosság névismeretét ma a régebbi foglalkozás, életkor és a megmaradt érdeklődés határozza meg. Az itt élő parasztemberek egykor gyalog és kocsin járták a határt. Ők szántották, vetették ezeket a földeket, irtva a bokrokat és bozótosokat, feltörve a régi vízmedreket, kaszálókat. Az asszonyok többnyire csak kapáláskor, aratáskor és a betakarítási munkák idején fordultak meg a határban, így annak elnevezéseit kevésbé ismerik. Névhasználatuk jobban a falu környékére irányult.

A fiatalabb /30 év körüli/ nemzedék már a szocialista útra tért gazdálkodás nyomán kialakitott táblák elnevezésein belül találkozott csak határrész- és dülőnevekkel. Ekkor már a kiszáradt vízmedrek nagyobb részét felszántották. Eltüntek a fás, bokros részek és állandóan változott, áttekinthetőbbé vált a határ. Ezért névismeretük szegényebb.

Megállapítható, hogy az idősebb nemzedékkel együtt lassan kihal az egykori gazdag névanyag. Első lépésként a földrajzi nevek használat körének szűkülését érezzük, amelynek további fejleménye valószínüleg a lassú kihalás lesz.

Sok név már csak az emlékezetben él, a valóságban nincs nyoma. A határt felszántó erőgépek földgyalut, tolólapot

használva tovább egyengetik a felszínt, gyökerestől tépve ki az évszázados fákat.

Ez a mélyreható változás erősen kihat egykori neveink életére. A szocialista gazdálkodás előretörése éppen olyan hatással van a régi névanyagra, mint egykor az állattartásról a földmüvelésre való áttérés volt. Csakhogy akkor a nevek állományát egyensúlyban tartotta az új nevek keletkezése, míg most a pusztuló nevek többségének helyébe táblaszámok lépnek.

2./ A földrajzi nevek változása

A nevek változásán azok valamilyen módosulását értem. A földrajzi nevek állandó változásban vannak, mivel az a nyelvi közösség is változik, amelynek ajkán élnek. E változás összefüggésben van a táj mikrodomborzatával, növényzetével, vízrajzával, az ember természetátalakító tevékenységével.

Fajsz földrajzi neveinek áttekintése alapján csak vázlatosan utalhatok a névváltozásokra, mivel a dülő- és határrészneveket telekkönyvezéskor rögzítették írásban. Korábbi adataink hiányosak.

A határ elnevezései hangalak tekintetében -kisebb módosulásokkal- megőrződtek, jelölőfunkciójuk azonban változott. A legrégibb nevek közé tartoznak az egykori településnevek, amelyek dűlőnevekben maradtak fenn:

Feket / 1406: Feketh /, Halász/i/ / 1193: Halaz; 1407: Halazy; 1879: Halász puszta; Halászkas /, Kerek / 1734: Kerék; 1880: P.Kerek; 1896: Kereki; 1913: Kerek puszta /,

Orosz / 1431: Orozy; Orosz puszta / Varajt / 1369: Varaht; 1433: Varayth; Belsew Warayth; Waryeth /.

Víznévként fennmaradt településnév a Váradi fok / 1448: Poss.Warad /.

E nevek jelölőfunkciója változott meg. Ma általában nem gondol arra a név említője, hogy az valamikor lakott helyet, birtokot és nem dűlőt vagy határrészt jelentett.

A névváltozások egyik esete a többtagú nevek rövidülése. Ezek alapeleme esik ki és a meghatározó elem,mint egytagú név él tovább: Sylva Bojar, Sylva Eperies, Sylva Szarva / 1749-es térképjelölések / helyén ma szántóföldeket találunk. Az egykori erdőknek már régen nincs nyoma, de a Bojár, Eperies és Szarva elnevezések megmaradtak. Ugyanígy alakult Lacum Fejer-Nad és Palus Talod Fehérnád, illetve Tálló dűlőnévvé.

Néhány nevünk elvesztette összefüggését a jelölt tájjal, de megőrizte hangalakját. Így ma nem erdőt vagy fás területet jelöl Erdőalja, Hosszúerdő és Szilas, hanem szántóföldet.

Rövidülés irányába mutató alakváltozás követhető nyomon a Körtvélyesalja; Körtvésalja; Körtésalja dűlőnév előfordulásában.

Viszonylag egy időben élő hangalak változatok is kimutathatók a névanyagban: Árnyas / 1878 / Árjas / 1879 /, Bürkös Börkös / 1879 /, Átalfok / 1878 / Átafok / 1879 /.

Akadnak a hivatalos neveket "túlélő" régi elnevezések is. Ilyenek: Tejkesziget helyett Göröm, Kisporong helyett Patyom, Fehérnád egy része helyett Rokkás és Öregporong egy része helyett Sártő. Talán éppen rövidségük miatt

ragaszkodik hozzájuk ma is a lakosság.

3./ A földrajzi nevek kihalása

A nevek kihalása éppen olyan természetes folyamat, mint azok keletkezése. A régi nevek egy része a folyamszabályozás következtében veszett ki, mivel a Duna medre olyan területeket foglalt el, ahol korábban nevekkel jelölt, ismert helyek voltak.

A jelentőségüket vesztett vízmedrek neveinek pusztulása csak ezután következett be, mivel azok vízgyüjtőként sokáig megmaradtak a határ különböző részein.

Később a belvizek elvezetése nyomán újabb területek száradtak ki és beolvadtak a már ismert nevű dűlőkbe.

Fajszon erősen élt a hagyománytisztelet, amely a kevésbé használt neveket még hosszú időn át életben tartotta. Ma azonban felszántanak minden talpalattnyi földet és nyomtalanul eltünnek azok a helyek, amelyekhez a nevek többsége kötődik. Előreláthatólag -a gazdálkodás intenziv fejlődése következtében- rövidesen számottevő névanyag pusztul el.

A nevek kihalásának okai közül elsőként az állattartásról a földmüvelésre való áttérés említhető. Ennek hatására egy sor korábban legeltetésre alkalmas hely neve merült feledésbe.

Ilyenek: ÷ Akó, ÷ Doromlás-Szél, ÷ Duna melletti füzes, ÷ Garai kaszáló, ÷ Kisdéllő, ÷ Kis- és Nagydéllő, ÷ Papkaszálás, ÷ Pap Rétye, ÷ Szarvai Kaszáló, ÷ Túlati füzes.

Az 1734-es határjárás jegyzőkönyve, valamint az 1749-ben készült térkép által rögzített víznevek pusztulása a múlt század második felében - a mederszabályozás befejeztével- meggyorsult. A határ régi víznevei közül kihaltak: ± Bagófok, ± Dellő Malád fok, ±Docsa foka, ± Fam páló, ± Istvánága, ± Kobolya és ± Tassény fok. Kihalóban van a ± Tófenék / ma dűlőt jelölő / elnevezés.

A földnevek elhalása a határ területének és növényzetének változásával, valamint a birtokviszonyok alakulásával függ össze: ± Dobos, ± Oltványos és ± Töles helyén fás, erdős területek voltak. Az egykori ± Bogiszlói Porong és ± Faiszó Porong megkülönböztetés szükségtelenné vált, miután Porong teljes egészében fajsziak birtokába került. A múlthoz viszonyítva ritkábban követték egymást az árvizek. Felszántották az egyes dűlőrészeket korábban elválasztó füves, bokros helyeket. Így az azonos nevű dűlőkön belül eltüntek a megkülönböztető nevek: ± Felső Öregporong, ± Közép Porong. A régebben legelőként használt ± Kálváriasík művelés alá került. A ± Hídvég, ± Júdásföld, ± Nagybojár és ± Szégy elnevezéseket sem ismeri már a lakosság.

Az egymást követő nemzedékek névhasználata állandóan változott. Több, egykor ismert létesítmény neve feledésbe

merült. Nem sokkal élték túl a vízszabályozás utáni változásokat a + Bárka rakodó ház és a + Hajó és malomtelelő elnevezések sem, amelyeket az 1720 és 1856 közötti időre utaló községi térkép említ. A + Gémesi csárda neve századunk első felében halt el. Ugyanez várható rövidesen - a már csak emlékezetben élő - Délletői rámpa, Doromlási csárda, Kétágközi rámpa és Ősztövéri csőszház elnevezések esetében is.

A tájékozódási alapok számának csökkenése következtében, meggyorsult a névpusztulás. A határ folyamatban levő átalakítása , alapjában rendíti meg egykori neveink életét. Mégis bízva gondolhatunk arra, hogy a közismert határrész- és dűlőnevek, valamint a művelés által kevésbé érintett / pl. vízparti / helyek nevei megmaradnak, differenciálódnak. A lakosság gondolkodásmódja, névhasználata, tájékozódási igénye a régi névanyag magvára épül, amelyhez az idősebb és középkorú nemzedék erősen kötődik.

4./ A földrajzi nevek differenciálódása

Neveink hangalakja, hangteste, terjedelme állandóan változik. Megrövidülhetnek vagy gyarapodhatnak egy tag kivetésével, illetőleg hozzáadásával. Erre Fajsz névanyagában számos példa található.

Bizonyára más, azonos nevű helyektől való megkülönböztetés vezetett egykor az + Insula Faiʃzensis, majd később a Fajszi sziget elnevezés használatához. Másrészt egy földrajzi név által jelölt területen belül, kisebb egységek megnevezése is szükségessé válhat.

Így jöttek létre a hasonló nevű területeken belül egykor a differenciált nevek: Alsó sík, Alsó Kétárköz, Belső zátony, Felső Öregporong, Gara dombja, Hosszúerdő dombja, Kisbojár, Kisbörkös, Kisporong, Közép Porong, Közép zátony, Nagybojár és Szigetfarok. E névtípus keletkezése az emberek részletező szemléletén alapult.

Megállapítható, hogy a névadó közösség újabb nevek alkotására sokat felhasznál a már meglevő elemek közül és a differenciált névvel jelölt tájat a nagyobb, hasonló nevű terület részeként fogja fel.

A differenciálódás tovább is folytatódhat, ha az alapnév nem pusztul el. Ilyenek: Csukma, Fok, Görön, Hókom, Kas, Orosz, Patyom, Sík, Sziget, Tálló, Varajt, Zátony.

Többnyire megrövidült nevek jelölik ma a határ különböző részeit. A régebbi differenciált nevek a gazdasági átalakulással párhuzamosan halványulnak el.

A határban dolgozó emberek többsége, még a régi elnevezések alapján tájékozódik. A táblák számozását kevesen ismerik. Úgy látszik, hogy a differenciálatlan nevek jobban megőrzik szerepüket, mint a differenciáltak.

Ma nem mutatkozik igény a táj aprólékos jelölésére, de a nagyobb tájegységek neveire továbbra is szükség van.

A mélyreható változások neveink egy részét elsöprik, más részét átalakítják, megrövidik. A megmaradó nevek bizonyára új szempontok alapján differenciálódnak, de semmiképpen sem tűnnek el nyomtalanul.

Befejezés

Áttekintettük a község bel- és külterületének elnevezéseit, 313 nevet emlitve, amelyből 269 lokalizálható; 265 az élő név és 48 a kihalt.

Meggyőződésem szerint ez a 313 név a község és a határ teljes névanyagát tartalmazza. A nevek 84,7 %-a ma is él /kihalt 15,3 %/, bár vannak közöttük kihalóban levő, kevéssé használt elnevezések is.

A névanyag egy része még tovább fog élni. A nagyüzemi gazdálkodás által rendszeresitett táblaszámok önmagukban kifejezéstelenek, egyelőre nem szoritják háttérbe a közösség névhasználatát.

A megmaradó nevek száma valószinüleg kevesebb lesz, mint a multban volt, de a megmaradottak alapot adnak ujabb névanyag keletkezésére.

Mindezek alapján ugy látszik, hogy területünk földrajzi neveit, használati körük nagyarányu szükülése veszélyezteti. A szocialista fejlődés további lépéseként uj, mesterséges nevek előretörése várható, és csak néhány évtized mulva - a mai középkoru nemzedék kihalásával - következik be a régi nevek végleges pusztulása.

A belterület földrajzi neveinek számmutatója

1./ Dunára út
2./ Paprikamalom
3./ Mártirok útja
4./ Árjas utca
5./ Dunavég
6./ Kohári utca
7./ Kohári kereszt
8./ Fölifok
9./ Arany János utca
1o./ Serpenyő
11./ 48-as utca
12./ Dózsa György utca
13./ Liget sor
14./ Ságvári Endre utca
15./ Békarikató
16./ Piac
17./ Kalocsai út
18./ Kerek fok
19./ Táncsics Mihály utca
2o./ Bajcsy-Zsilinszky utca
21./ Kenyérbolt
22./ Posta utcája
23./ Fokalja
24./ Fokaljai kút
25./ Fokpart
26./ Kossuth Lajos utca
27./ Dókakert

28./ Szent István utca
29./ Pálék kútja
30./ Iskola
31./ Tsz-székház
32./ Vendéglő
33./ Művelődési Ház
34./ Patika
35./ Tanácsháza
36./ Óvoda
37./ Szentháromság
38./ Kántorkör
39./ Kántorlaki iskola
40./ Templom
41./ Plébánia
42./ Rajna
43./ József Attila utca
44./ Széchenyi utca
45./ Sallai Imre utca
46./ Kálmyi Mihály utca
47./ Rózsa utca
48./ Hunyadi János utca
49./ Somogyi Béla utca
50./ Petőfi Sándor utca
51./ Buszmegálló
52./ Református templom
53./ Rajnai kút
54./ Rajna ágak
55./ Szabadság utca

56./ Kör
57./ Hemeder István utca
58./ Önkiszolgáló bolt
59./ Árpád utca
60./ Hídi kereszt
61./ Vágóhíd
62./ Nagyhíd
63./ Vágóhídi kút
64./ Polytva
65./ Vörösmarty utca
66./ Mészáros Lázár utca
67./ Sándorgödör
68./ Marx Károly utca
69./ Honvéd utca
70./ Tusi
71./ Tavasz utca
72./ Disznóállás
73./ Ady Endre utca
74./ Turi-kút
75./ Rákóczi utca
76./ Csókató
77./ Kétgödör-köze
78./ Józsapalé
79./ Ponty utca
80./ Sikszél
81./ Harcsa utca
82./ Hangász utca
83./ Cigánygödör
84./ Bikaistálló

A határ földrajzi neveinek számmutatója

85./ Bátyai zátony
86./ Kerek
87./ Szunyogos
88./ Kereki fok
89./ Várszeg
9o./ Varajt
91./ Tófenék
92./ Szakadás
93./ Fosórét
94./ Málomforgás
95./ Fölihatár
96./ Fosóréti út
97./ Orosz
98./ Szégy
99./ Nyilas
1oo./ Oroszi határfok
1o1./ Hajóállomás
1o2./ Gátőrház
1o3./ Csárda
1o4./ Rév
1o5./ Révház
1o6./ Körtésalja
1o7./ Körtésaljai kút
1o8./ Csomóföld
1o9./ Erdőalja
11o./ Erdőaljai fok

111./ Erdőaljai kút

112./ Kas

113./ Északi tanya

114./ Fölijog

115./ Tésem

116./ Csukmafok

117./ Csukma

118./ Vásártér

119./ Téglaégető

120./ Átafok

121./ Papkobolya

122./ Satra sziget

123./ Fokhegy

124./ Jegyzőföldi kút

125./ Jegyzőföld

126./ Csukmai út

127./ Régi dögtér

128./ Hajó és malomtelelő

129./ Árjas

130./ Köteles rámpa

131./ Túlafok

132./ Szörtészek

133./ Körösfa

134./ Hidi kertek

135./ Ambrus kereszt

136./ Nyomásközpont

137./ Szegényház

138./ Régi temető

139./ Kéttemetői rámpa

140./ Túlahid

141./ Katorka

142./ Parlagrét

143./ Kövecses

144./ Kápolna

145./ Temető kert

146./ Zsidótemető

147./ Tilos

148./ Füzes

149./ Lóusztató

150./ Kálváriasik

151./ Délső

152./ Kalas

153./ Lányos kobolya

154./ Matyó Kata rámpa

155./ Fehérnád

156./ Zátony

157./ Kenderáztató

158./ Pipafa

159./ Váradi fok

160./ Halászi kút

161./ Közép zátony

162./ Kisduna

163./ Göröm

164./ Patyomi gödör

165./ Kántorföld

166./ Rokkás

167./ Kulubi kereszt

168./ Sziget

169./ Sík

170./ Hókom

171./ Hókompart

172./ Szilas

173./ Patyom

174./ Hosszúerdő

175./ Hosszúerdő dombja

176./ Hosszúerdejei kút

177./ Belső sátony

178./ Kerek kobolya

179./ Dunasszél

180./ Déli tanya

181./ Rokkási út

182./ Baranyiszállás

183./ Sártó

184./ Kisporong

185./ Garai kaszáló

186./ Gara dombja

187./ Gara

188./ Foket

189./ Uradalmi erdő

190./ Szánút

191./ Régi marhadelelő

192./ Délletői rámpa

193./ Sártófok

194./ Alai sik

195./ Garai kereszt

196./ Doromlási rámpa

197./ Kétágközi rámpa

198./ Kétágköz

199./ Hajdú Bálint kútja

2oo./ Felső-Öregporong

2o1./ Csökös

2o2./ Baromkút

2o3./ Bégyür

2o4./ Kisdunatorok

2o5./ Szigetfarok

2o6./ Nagyfok

2o7./ Öregporong

2o8./ Kökényes

2o9./ Bégyüri sarok

21o./ Doromlási csőszház

211./ Cserefok

212./ Közép Porong

213./ Kovácshalma

214./ Kovácshalma dombja

215./ Vöröskő

216./ Doromlás

217./ Alsó Kétágköz

218./ Mórafő

219./ Móravölgy

22o./ Bogyiszlói rév

221./ Bogyiszlói rámpa

222./ Bogyiszlói út
223./ Bojári kút
224./ Rétalja
225./ Bojári út
226./ Bojár
227./ Szarvai kút
228./ Sóshátalja
229./ Piri vadas
23o./ Kisbojár
231./ Börkös
232./ Szarva
233./ Kisbörkös
234./ Börkösi fok
235./ Tálló
236./ Szarvai kaszáló
237./ Pörös
238./ Oltványos
239./ Bakmáté
24o./ Dobos
241./ Szarvafok
242./ Kakashát
243./ Eperjes
244./ Eperjeshát
245./ Güzüfok
246./ Suti kút
247./ Lenesalja
248./ Lenes
249./ Pétermajor
25o./ Gálrámpa

251./ Szerecsen fok

252./ Ösztövéri itató

253./ Molnárfok

254./ Ösztövér

255./ Sebesfok

256./ Ösztövéri esőszház

257./ Peretény fok

258./ Pankató

259./ Pankató fok

260./ Karasz

261./ Karaszi fok

262./ Gémesi

263./ Gémesi csárda

264./ Gémesi fok

265./ Gémesi rámpa

266./ Vajas fok

267./ Külkarasz

268./ Vajastorok

269./ Vakgyurka

Ezeken kivül van még 44 nem lokalizálható, kihalt név. A nevek száma összesen: 313.

A felhasznált szakirodalom [1]

1. Árvay József: A térszíni formák nevei a barcasági Hétfalu helyneveiben. Magyar Népnyelv III. /1940./ 39-56.
2. Balassa Iván: Szerep helynevei. Magyar Népnyelv I. /1938./ 130-138.
3. Benkő Loránd: A Nyárádmente földrajzi nevei. Bp., 1947. MNyTK. 74.
4. Deme László: A nyelvjárási anyag felhasználása és feldolgozása. Bp., 1949.
5. H. Fekete Péter: Hajdúböszörmény helyneveinek adattára. Bp., 1959. MNyTK. 102.
6. Inczefi Géza: Szeged környékének földrajzi nevei. Bp., 1960. Nyelvtudért. 22.
7. Inczefi Géza: A földrajzi nevek differenciálódásáról. Magyar Nyelv LXI. /1965./ 75-80.
8. Inczefi Géza: Laza szerkezetű földrajzi nevek típusai és alaki kérdései. Magyar Nyelv LXIII. /1967./ 67-71.
9. Inczefi Géza: Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata /Makó környékének földrajzi nevei alapján/ Bp., 1970.
10. Inczefi Géza: /Tápé/ A község területének és határának földrajzi nevei. In: Tápé története és néprajza. Szeged, 1971. /Szerk.: Ilia Mihály és Juhász Antal/ 847-882
11. Kálmán Béla: A nevek világa. Bp., 1967.
12. Kázmér Miklós: Alsó-Szigetköz földrajzi nevei. Bp., 1957. MNyTK.95.
13. Kázmér Miklós: Földrajzinév-kutatásunk 1945 és 1955 között. Magyar Nyelv LII. /1956./ 238-255.
14. Lőrincze Lajos: Földrajzinév-gyűjtésünk multja, jelen állása és feladatai. Bp., 1949.
15. Lőrincze Lajos: Földrajzi neveink élete. Magyar Nyelvjárások XIII. /1967./ 3-27.

[1] Ezt csak azokat a tanulmányokat sorolom fel, amelyeket elvi és módszertani szempontból sok haszonnal forgattam munkámhoz. Más szakirodalomra az Adattár megfelelő helyein hivatkozom.

16. Mező András: A baktalórántházi járás földrajzi nevei. Bp., 1967.

17. Mező András-Németh Péter: Szabolcs-Szatmár megye történeti-etimológiai helységnévtára. Nyiregyháza, 1972.

18. Sebestyén Árpád: Ujabb eredmények és feladatok földrajzinév-kutatásunkban. Magyar Nyelvjárások XIII. /1967./ 29-55.

19. Somogy megye földrajzi nevei. /Szerk.: Papp László és Végh József/ Bp., 1974.

2o. Szabó T. Attila: A ha helynévgyüjtés jelentősége és módszere. Magyar Nyelv XXX. /1934./ 16o-18o.

21. Zala megye földrajzi nevei. /Szerk.: Papp László és Végh József/ Zalaegerszeg, 1964.

1. sz. melléklet

A belterület számozását tartalmazó térkép. Eredetije megtalálható Fajsz önálló tanácsú község végrehajtó bizottságánál.

FAJSZ

KÖZSÉG BELSŐSÉGE

M=1:5000

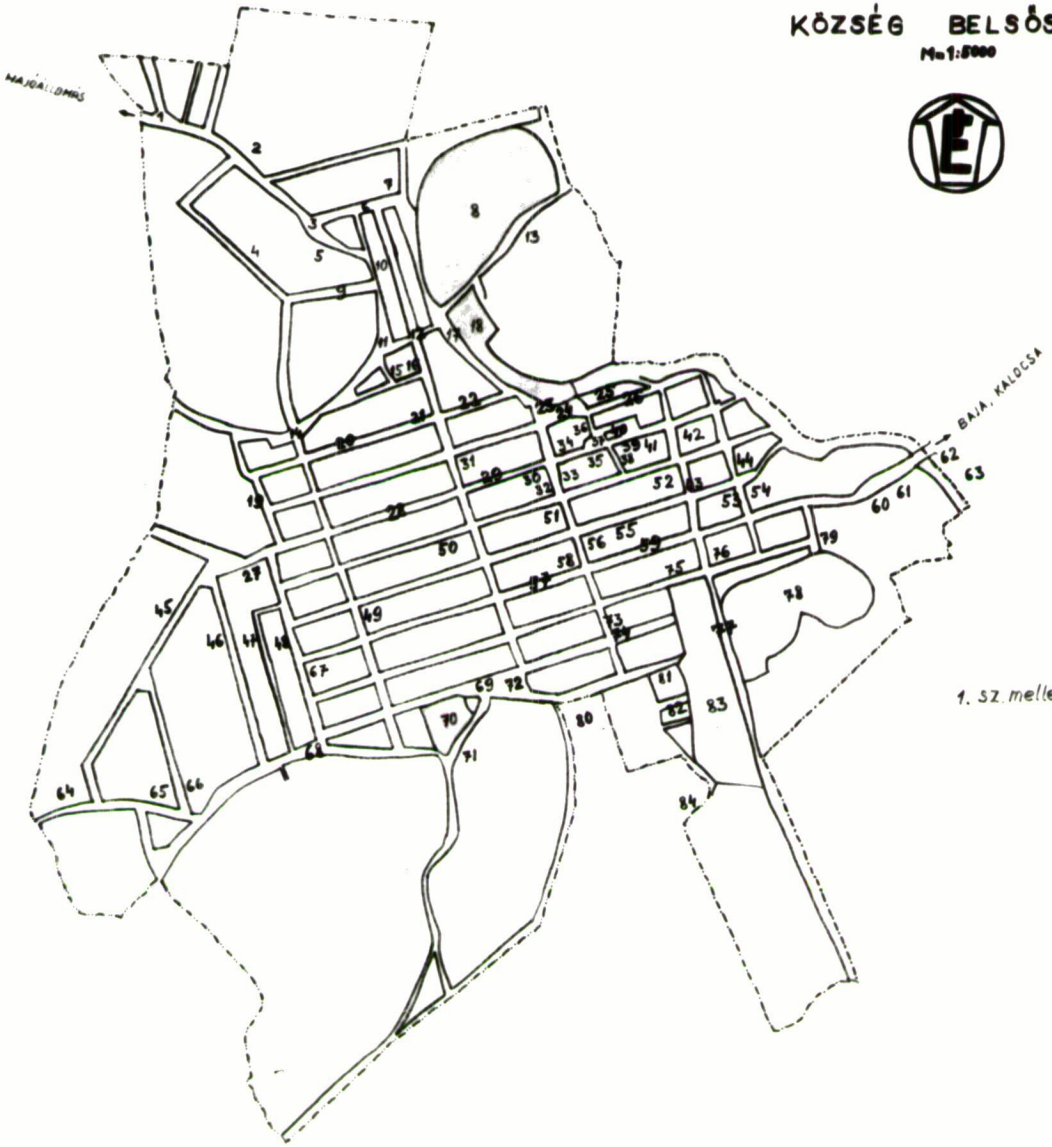

1. sz. melléklet

1.sz. melléklet

2. sz. melléklet

A külterület számozását tartalmazó térkép.

Eredetije a Kék Duna Mg. Termelőszövetkezet

irodájában található. / Készült: 197o-ben /

2. sz. melléklet

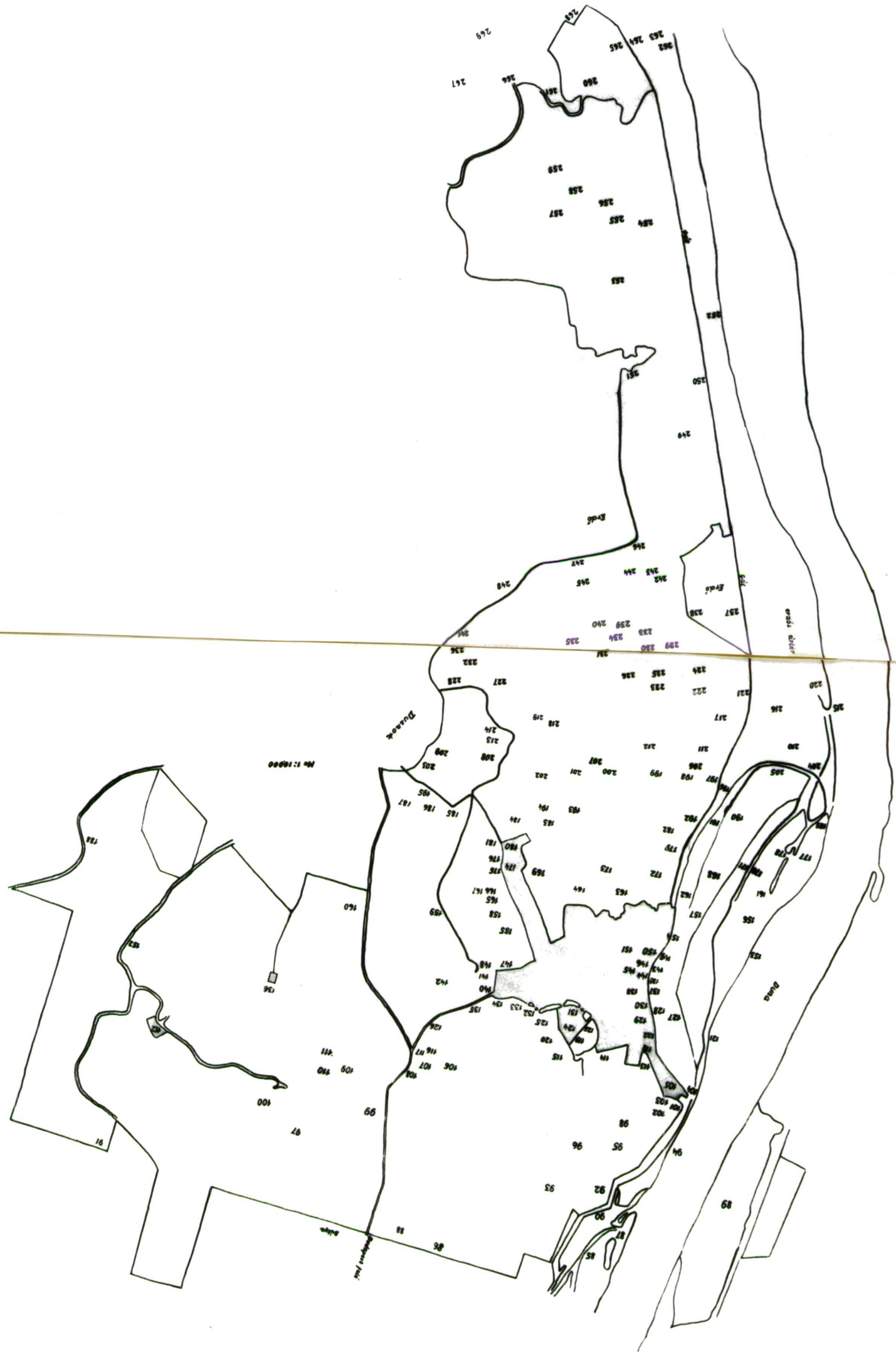

3. sz. melléklet

A község első kataszteri térképe. Készült:1888-ban. Kezdetleges, nem méretarányos térkép; az északi irányt nem jelöli. Értéke; hogy feltünteti az akkori dülő- és határrészneveket. Eredetije a községi levéltárban / T.l.sz.alatt / található.

/ vö. a 4.sz. melléklettel /

3. sz. melléklet

4. sz. melléklet

Az 1888-ban készült kataszteri térkép másik része. Kezdetleges, nem méretarányos. Az északi irányt nem jelöli. Értéke azonos a 3. sz. mellékletével: a korabeli dülőnevek felsorolása. Eredetije a községi levéltárban / T.2.sz.alatt / található.

/ vö. a 3.sz.melléklettel /

Sziget
Nagy dűllő
Duna melléki füzes
Dunaszél
Plébánia
Árjas
Tejke sziget
Kis dűllő
Patyom
Tésen
Átalfok
Kis porong
Körtésnök
Rokkás
Tilos
Hidon túl
Csukma
Fehérnád
Rokkás
Fehérnád
Füzes
Duna folyam

5. sz. melléklet

Fajsz község 1879-ben készült birtokrészletezési vázlatáról készült fénykép. Eredetije Fajsz önálló tanácsú község végrehajtó bizottságánál található.

5. sz. melléklet

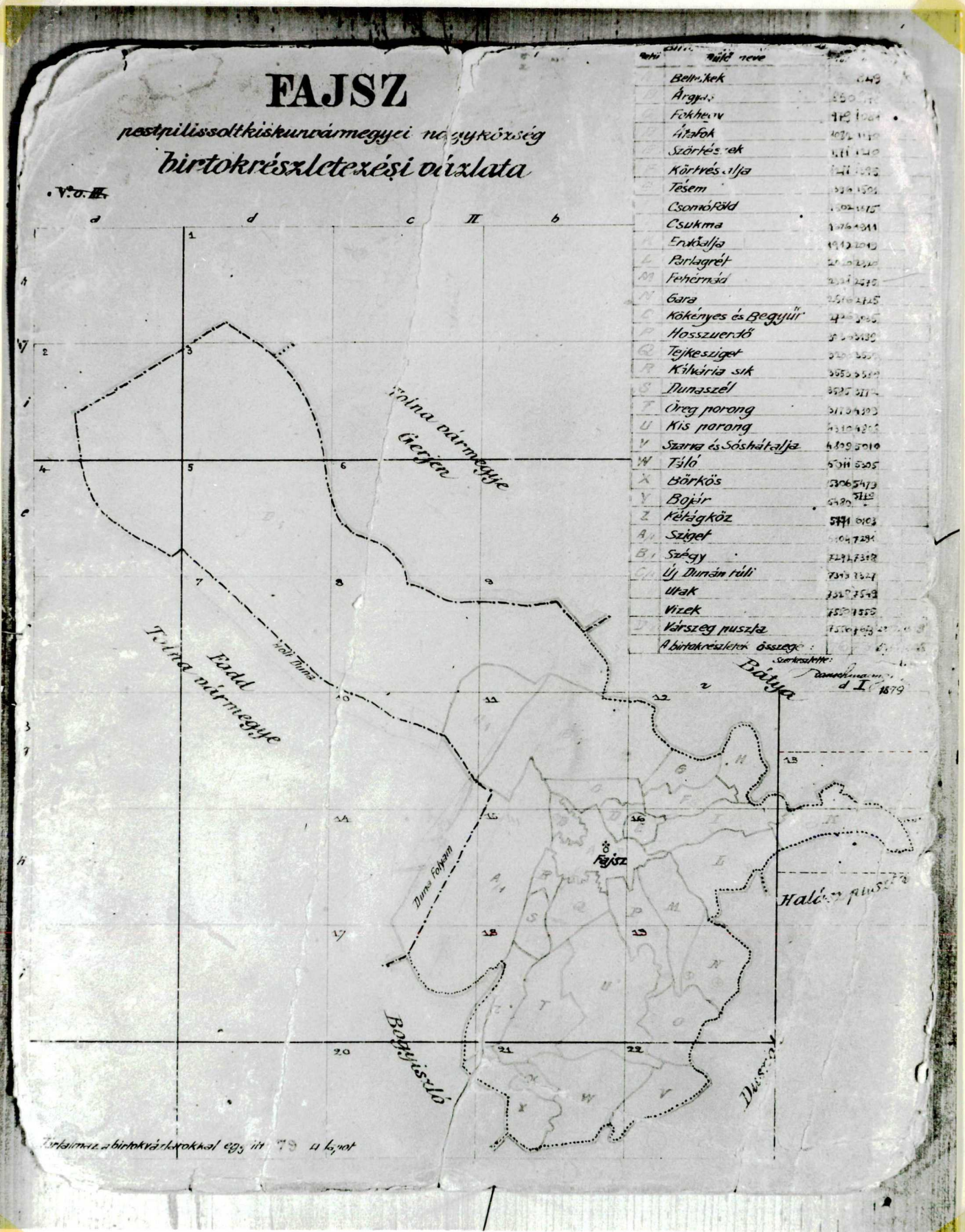

6. sz. melléklet

Fajsz 1720 és 1856 közötti térképéről 1897-ben készült másolat. Készitője: Fekete Márton /Gyuri/. A térkép jól mutatja a község egykori belterületét, a falurész- és utcaneveket, valamint a lakosok nevét portánként. / Sajnos csak nagyitóval olvasható./ / Eredetijét a községi könyvtárban üveg alatt őrzik. /

6. sz. melléklet

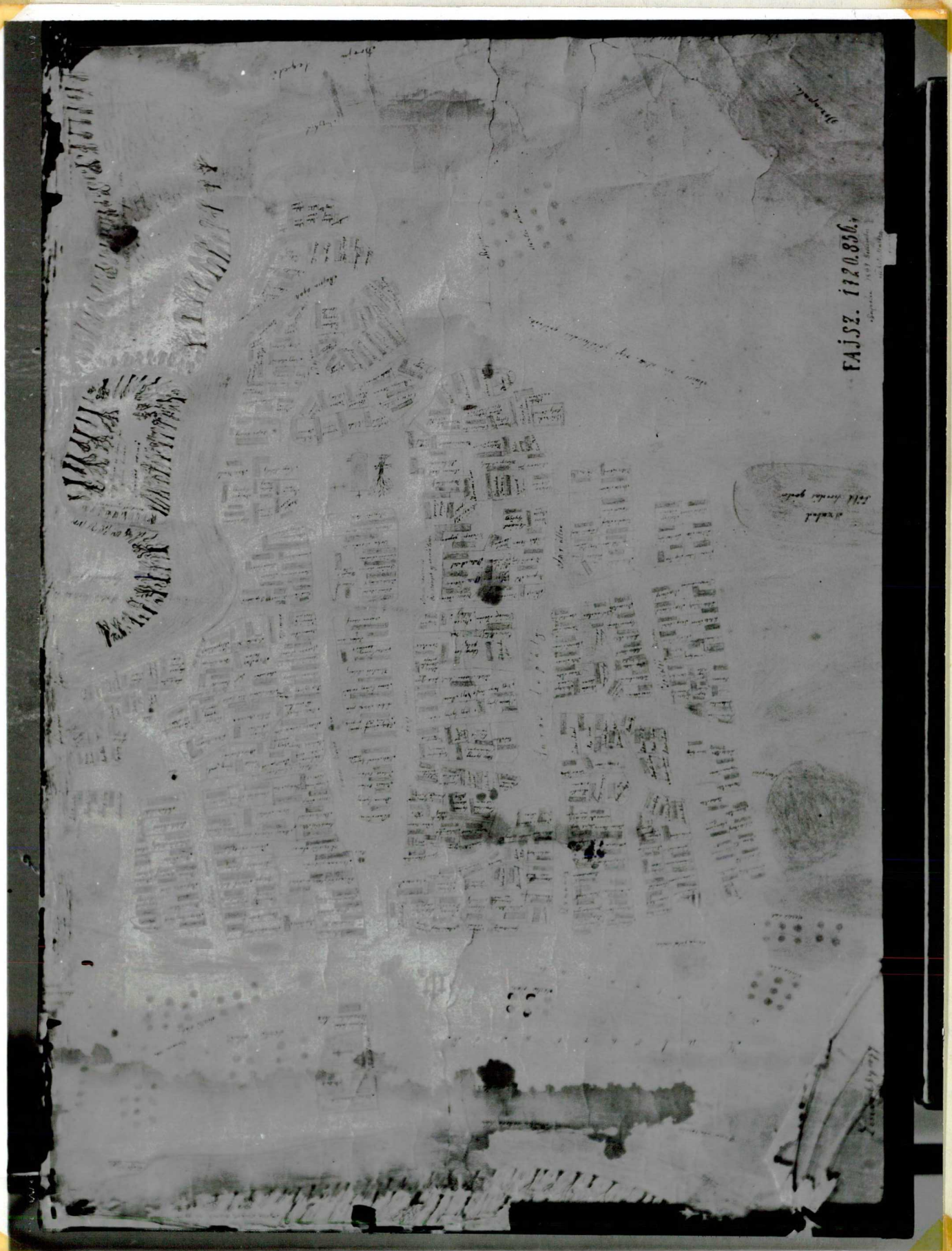

7.sz. melléklet

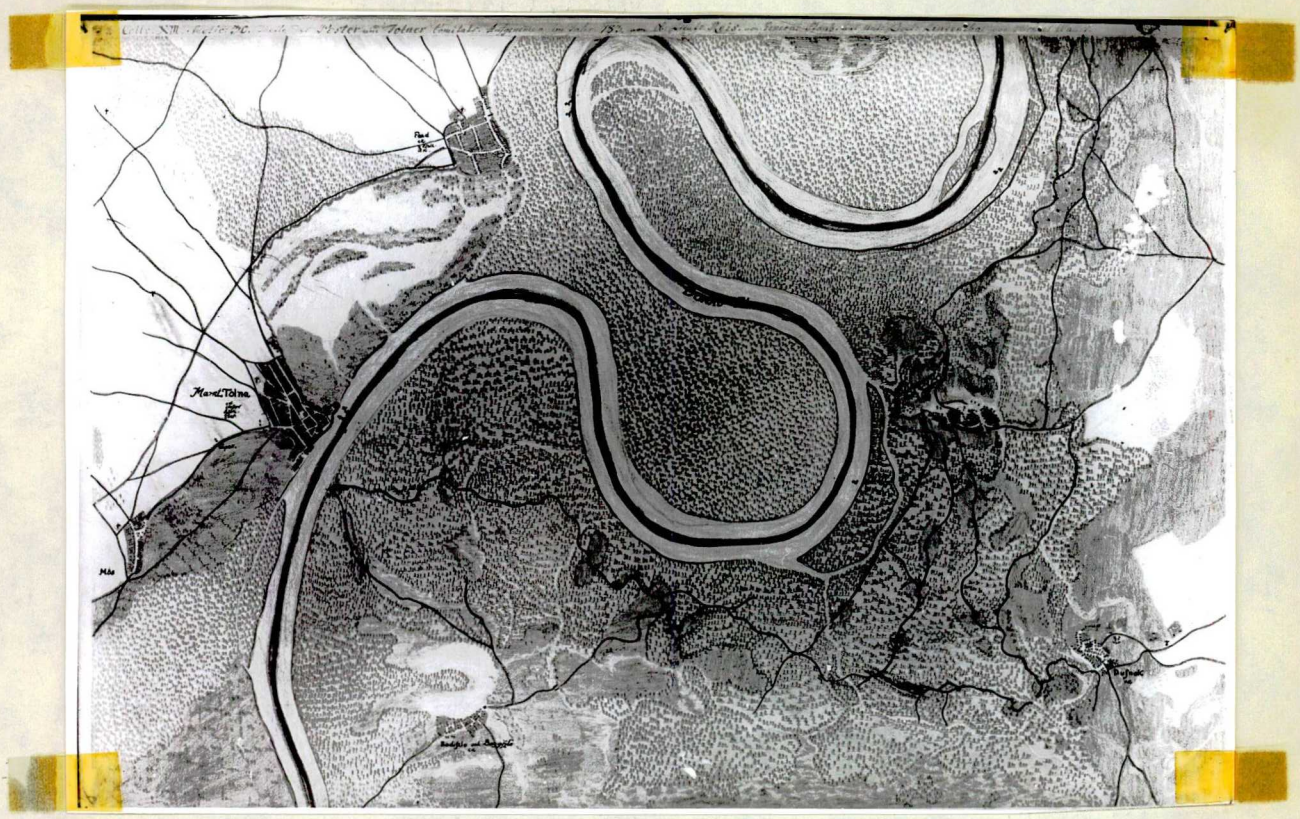

Magyarország katonai felvétele II. József korában
/ 1763-1787 között /

Fajsz és környéke

Az eredeti felvételnek az 1920-as évek végén készült másolata jelenleg a JATE Gazdasági Földrajzi Intézetének könyvtárában van, XIII.30.sz.alatt. Az itt közölt fénykép erről a másolatról készült. Nagysága: 29 x 19 cm.

A felvételhez tartozó országleirási lapon a következő szöveg olvasható Fajsz neve alatt:

Vizárkok és mocsarak
Környes-körül középmagas erdő
Száraz időjárásban jó utak.

A II.József korabeli katonai felvétel jelentőségéről lásd: Eperjessy Kálmán: Kézirati térképek Magyarországról a bécsi levéltárakban.Szeged, 1928.

A felvétel részletes feldolgozását /leirását, értékelését/ lásd: Borbély Andor-Nagy Júlia: Magyarország I. katonai felvétele II.József korában. Bp.1932. A Bécsi Collegium Hungaricum Füzetei XII.

A Fajszról és környékéről való /JATE Gazdasági Földrajzi Intézetének Könyvtára XIII.3../ térkép a községneveken kivül földrajzi neveket egyáltalán nem tüntet föl. A földrajzinévgyüjtés szempontjából tehát ez a térkép nem nagy jelentőségü.

Jól mutatja viszont Fajsznak és környékének gazdag vizrajzát és növényzetét.

8. sz. melléklet

Ez az 1763-ban készült térkép bemutatja a megye egykori gazdag vízrajzát. - Fajsz a térkép alsó részén látható az azonos nevű Szigettel együtt. Eredetije a Kalocsai Érseki Levéltárban található. / KÉL II. T. olvashatalan szám /

8.sz. melléklet

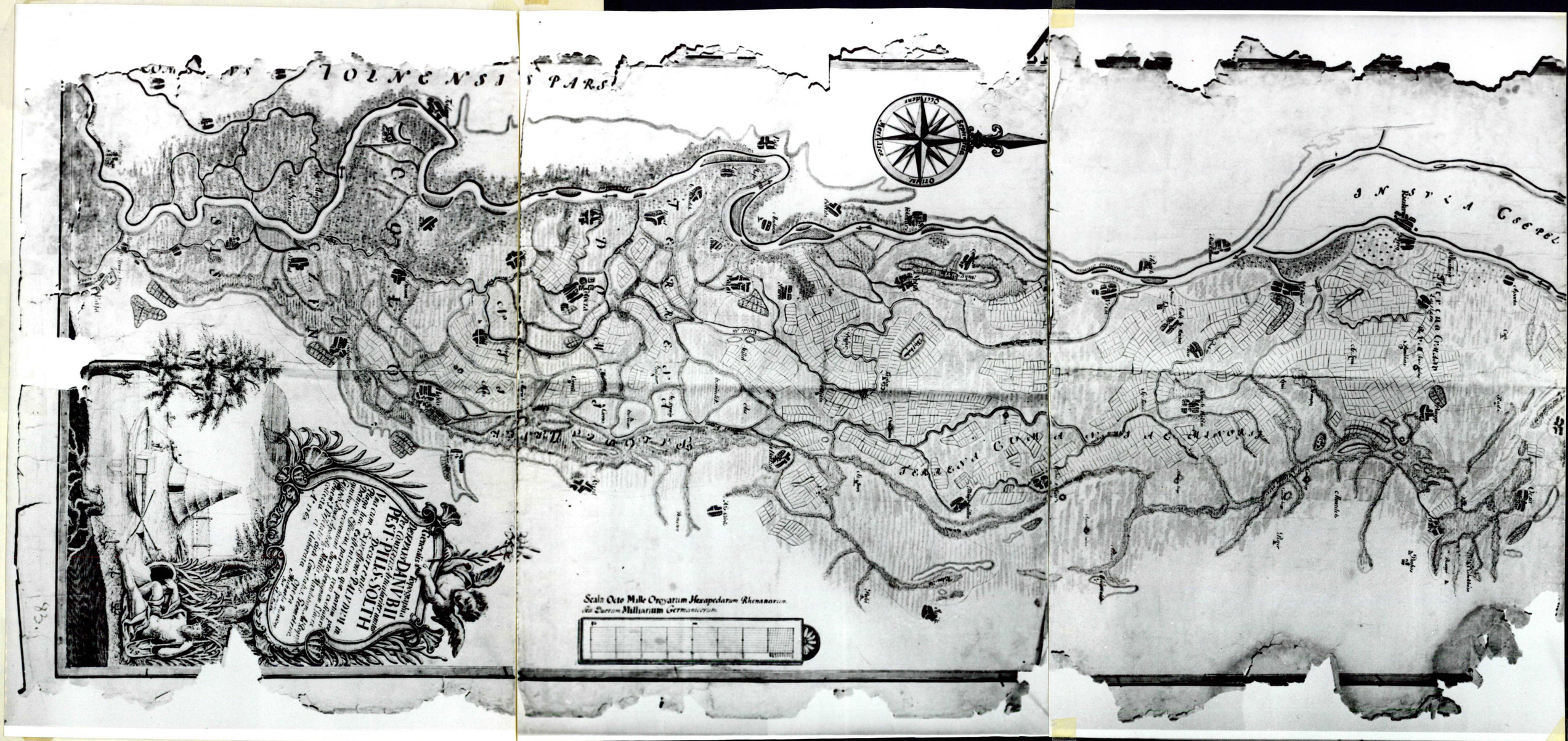

9.sz. melléklet

A térkép 1749-ben készült. Készitése összefüggésben van Gróf Festetics József / 1694-1757 / által a kalocsai érsekség ellen inditott határpörrel, amely a nádori bíróságnál 1757-ben ért véget. / vö. Timár Kálmán: NéNy.IX. 217-221. Fajszi határjárás 1734-ben / A térkép értéke, hogy rögziti a korabeli határrész- és viznéveket. Bemutatja a határ arculatát és utal az egyes területek müvelési ágára, valamint növényzetére. Eredetije a Kalocsai Érseki Levéltárban található. / KÉL II. T.8o. /

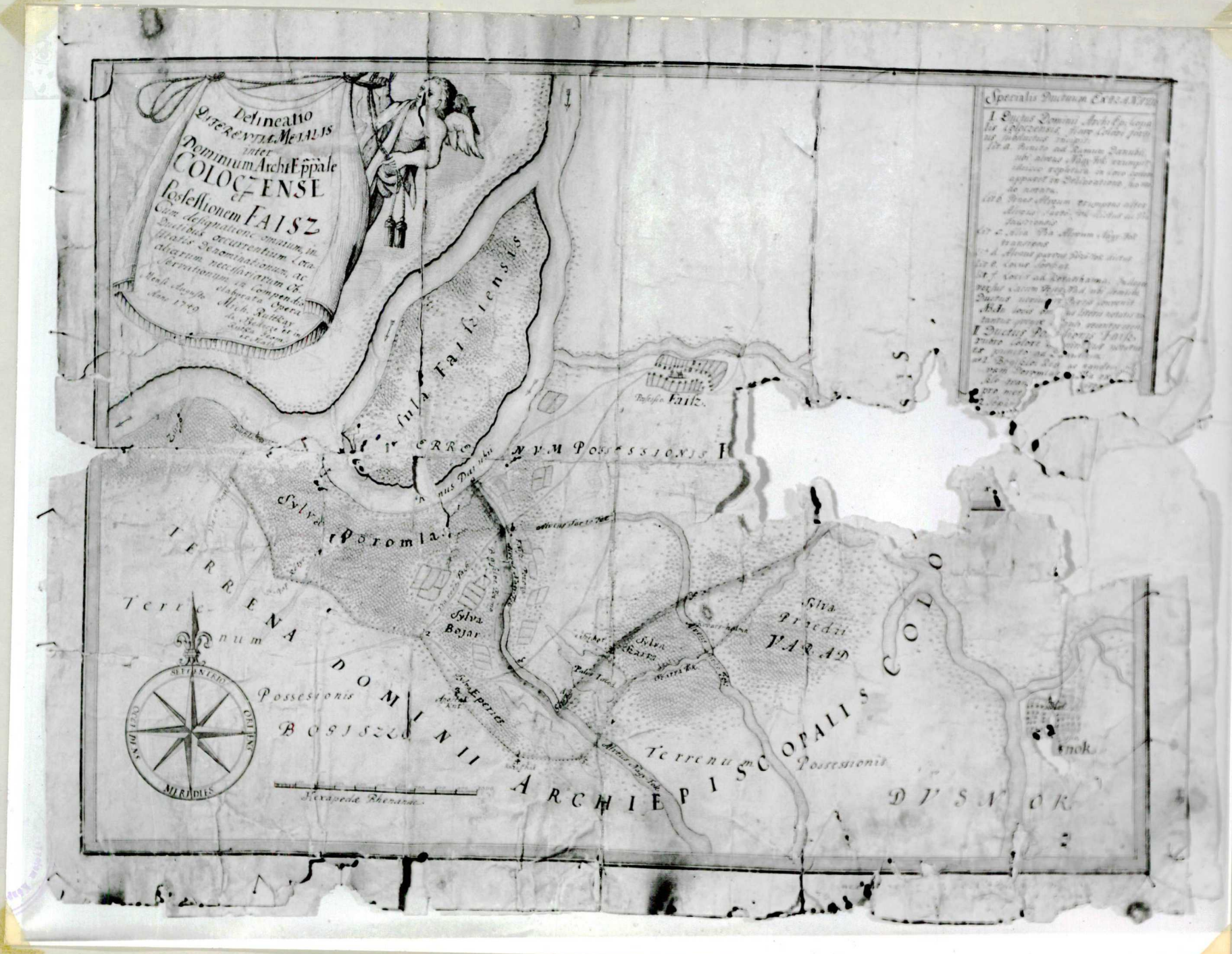

9.sz. melléklet